

Avojaloin – tositarinoita Karjalankannakselta

Anna Kortelaisen tänä vuonna ilmestynyt kokoomateos ”Avojaloin. 20 tositarinaa Kannakselta” sisältää 20 karjalaisen tarinan eri henkilöiden kertomana. Kirjoittajina on kirjailijoita, toimittajia ja historiantutkijoita. Teoksen nimi tulee esipuheen mukaan paljain jaloin kulkemisesta, jolloin pääsee tuntemaan ”maankamaran lämmön ja roudan, katu-
jen karheat kivet, Rajajoen veden kirpaisun, Terijoen hiekan hellivän kuumuuden, ratakiskojen metallin, havunneulas-
ten pistot - -”. Sama aihe on Lappeenrannan Linnoituksen, Etelä-Karjalan museon ja taidemuseon näyttelyssä, joka on auki 10.1.2016 asti. Siellä tarinoita värittävät esineet, valokuvat, taideteokset, ääni ja elävä kuva.

Kirjan henkilökuvien valinnassa on otettu huomioon eri Kannaksen alueet, eri yhteiskuntaluokat, eri-ikäiset ja eri sukupuolta olevat. Aikaperspektiivi ulottuu 1870-luvulta nykyaikaan. Muista tarinoista poikkeavat Eeva Kilven ja Laila Hirvisaaren kirjeet toisilleen. Niissä he käsittelevät ystävyystään ja kaipuutaan menetettyyn Karjalaan.

Seuraavassa referoin muutamaa ihmiskohtaloa Avojaloin-teoksesta.

Lapsia

Teos alkaa Anna Kortelaisen kirjoittamalla 1900-luvun alun nuoren tytön tarinalla ja päättyy samanlaiseen nykyajalta. Hilma Ylä-Outinen Säkkijärveltä oli loisen lapsi, joka koulun kesälomalla työskenteli pikkupiikana Niemenlautan kartanossa. Kartano oli taiteilija Hugo Simbergin äidin suvun omistama; niinpä Simberg vietti siellä kesiään. Hilma hoiti alle 2-vuotiaasta Tom-poikaa. Hugo Simberg valokuvasi Hilman, Tomin ja lampaan ja maalasi myöhemmin kuvan pohjalta taulun Tyttö ja lammas. Hilma kuoli tuberkuloosiin 1922. Hänen tarinassaan kuvataan myös tuon ajan kartanoelämää, taiteilija Simbergiä ja hänen kohtaloaan.

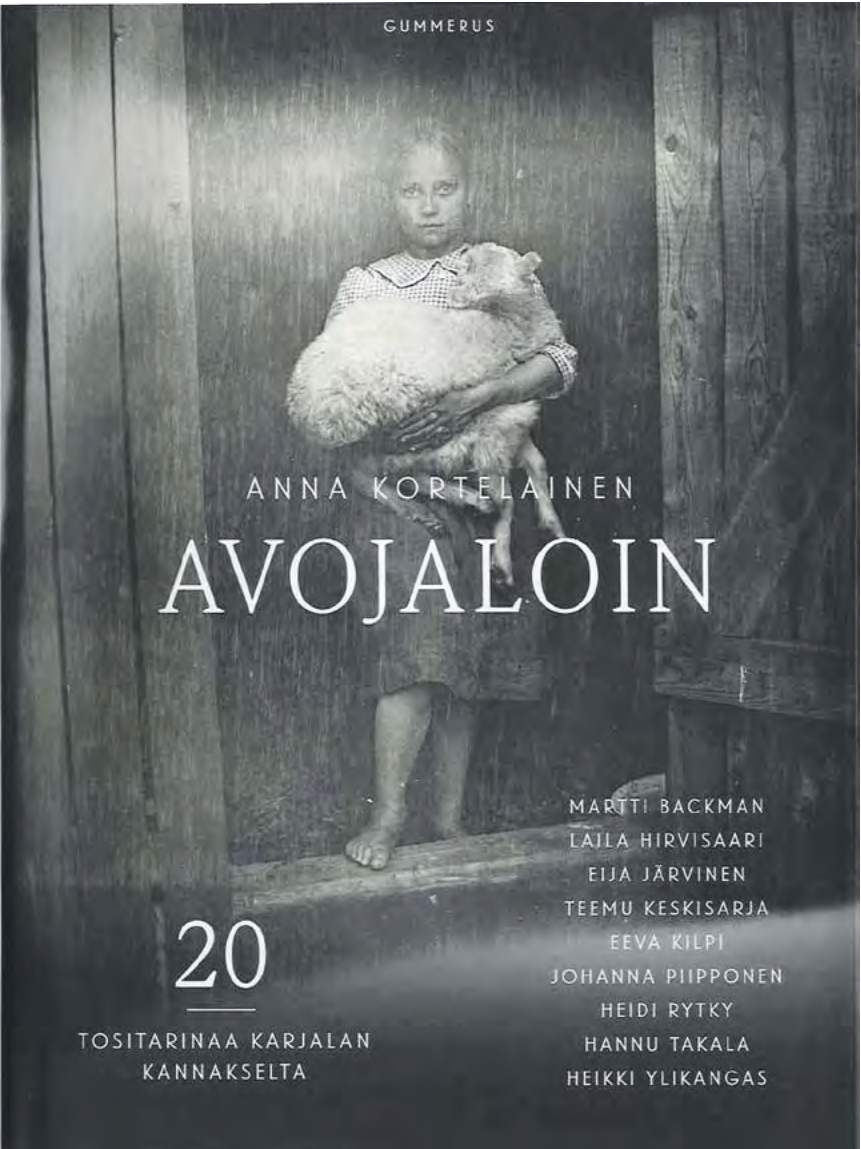
Teoksen viimeisen tarinan päähenkilö on Svetlana, joka 1980-90-luvulla asui äitinsä kanssa Perovossa, entisen Viipurin maalaiskunnan kylässä, josta hänellä on sekä taloudellisten vaikeuksien täyteisiä että iloisia muistoja.

1990-luvulla Sveta muutti äitinsä kanssa Suomeen, ja hän toimii vaatesuunnittelijana.

Yrittäjiä

Toimittaja Martti Backman kertoo sahanomistaja ja kauppaneuvos Harry Wahlin ja arvoviulujen tarinan. Wahl rakennutti viuluja Karjalan puusta. Talvisodassa kaikki Wahlin aarteet olivat jäädä viholliselle, mutta viulisti Onni Suhonen ehti pelastaa kassaholvista 29 viulua ja neljä selloa. Wahlin lapset siirsivät arvoviulut omin luvin Ruotsiin, ja välit isän ja lasten välillä rikkoutuivat. Wahlin suuri haave ei ollut ollut huippuviulujen omistaminen vaan suomalaisen viulun kehittäminen. Hänen rakkaimman viulunsa, 1700-luvun Stradivariuksen, OKO-pankin taidesäätiö osti takaisin Suomeen 1986, ja sitä lainataan nuorten viulistien käyttöön.

Emilia Sofia von Zweyberg (1858-1916) on yksi kirjan esimerkki tarmokkaista naisista: hänen äitinsä Sofia avasi kangaskaupan Viipuriin, ja hänen terveytensä heikennyttyä Emilia otti miehineen kaupan haltuunsa. Liikkeen valikoima laajeni kotimaisista tuotteista pietarilaisiin huiveihin. Zweybergin liike oli yhteen aikaan Suomen suurin kankaiden vähittäis- ja tukkumyyjä. Talvisota päätti liikkeen tarinan alkuperäisen suvun omistuksessa, mutta Lappeenrannassa uudet omistajat ylläpitivät toiminimeä 1970-luvulle asti.

Kulttuuri-persoonia

Kortelainen kuvaa kannakselaisia historian myllerryksissä vaikuttavasti. Säveltäjä Toivo Kuula menehtyi sisällissodan aikana viinanhuuruisessa valkoisten ampumavälikohtauksessa 1918. Kuvataiteilija ja myös koristemaalari Wäinö Kunnas taas edusti punaista puolta: hän liittyi punakaartiin, joutui Viipurin vankileiriin ja pelastui täpärästi mm. arkkitehti Uno Ullbergin vaikutuksesta. Kunnas asui loppuikänsä Helsingissä, ja hänen tyttärensä on tunnettu runoilija Kirsi Kunnas.

Johanna Piipposen kuvauskohteena on kanneljärvi-taustainen kirjailija Unto Seppänen. Hilpeät Kuultavaisen fiktiviseen kylään sijoittuvat tarinat vaihtuivat sotien jälkeen kotiseutujen ikävään. ”Evakko”-romaani kuvaa siirtoväen raskaita menetyksiä. Masentunut ja runsaasti alkoholia käyttänyt Seppänen kuoli vain 50-vuotiaana kurkkusyöpään.

Historiantutkija Heikki Ylikangas kertoo kanttori Juho Kososesta, joka oli toisaalta osaava musiikkimies ja yhteiskunnallinen vaikuttaja mutta toisaalta ajautui 1918 valkoisten esikuntatehtäviin ja tuomitsi kuolemaan 99 vankia.

Hannu Takalan ”Karjalan ruhtinas”-tarina kertoo Räisälästä lähtöisin olevasta Theodor Schvindtistä, jonka perhe-elämää varjostivat kuolemantapaukset. Schvindt osallistui arkeologisille kaivauksille Kannaksella yli 110 kohteessa. Sen lisäksi hän innostui kansanperinteen tutkimuksesta, erityisesti kansanpukujen tutkimuksesta. Hän oli myös Suomen Käsityön Ystävien jäsen. (Schvindtin tutkimuksista olemme saaneet lukea Johannesn kansallipuvun uudistamisasian yhteydessä.)

Tarina Uuraasta

Kortelainen kertoo myös Ravansaaren puutavarasataman ylösottajasta eli ulkoilmakonttoristista Hilda Ala-Rakkolasta (myöh. Käki). Uuraan- ja Ravansaaren satamissa tarvittiin runsaasti väkeä hoitamassa kirjanpitoa, tavarantoimitusta, varastoimista ja lastausta aluksiin. Ammattitaidosta kertoo Kortelainen: ”Hildan ammattikunnan - - tehtävänä oli merkitä puutavaran pituudet ja määrät muistiin, kun ohikii-
ruhtavat taaplaajat eli lankunkantajat huusivat ne englanninjalkoina (0,3048 metriä) ja kappaleina. Työ vaati hyvää keskittymiskykyä olosuhteissa, joissa ei ollut sisätyön rauhaa. Väkeä juoksi edestakaisin, mutta merkintöjen piti aina pitää kutinsa, säällä kuin säällä, poikkeuksetta.” Sotien jälkeen Hildan perheen elämä jatkui Virolahdella.

Avojaloin-teos antaa monipuolisen kuvan kannakselaisten elämästä ja kohtaloista eri historian vaiheissa.

– Kaija Sipilä –

Kortelainen ym., AVOJALOIN. 20 tositarinaa Karjalan kannakselta. 283 s, Gummerus 2015.

TÄSSÄ LEHDESSÄ: Postia Teksasiin s. 3 Lasinpuhaltaja Petter Haltia s.4-5 Koulumuistoja Monolan kansakoulu Uuraan Yhteiskoulu s. 6-8 Retki Suomen käsityön museoon ja kansallispukukeskukseen Jyväskylään Kuolemajärvi juhli s. 9 Retki Seiliin Auran Tikka s. 10 Tullaan tutuksi: Tuula Virsu s. 11

Kivityötä kirkonmäellä

Toimitus sai Hannu Salmisen kautta Boris Tsitikovin lähettämiä melko tuoreita kuvia kirkonmäeltä. Alttarin pohjakivenä ollut Nobel-suvun edustajan Georg Oleinikoffin (1864-1937) hautakivi on nyt pystytetty alkuperäiselle paikalleen uudelle hautausmaalle. Sovetskin paikallishallinto on järjestänyt tilalle uuden kiven. Työkuvassa kiveä sijoitetaan paikalleen ja toisessa kuvassa ovat muun muassa Sovetskin kaupunginjohtaja Andrei Nekrasov (2. oik) ja Boris Tsitikov (2. vas).

Mistä kaikki alkoi, sitä en enää muista – mainitsiko joku puolihuolimattomasti DNA-testien käytöstä sukututkimuksessa rivien välissä, suositteoliko joku sitä, vai luinko kenties siitä jostain lehdestä tai internetistä? Yhtäkaikki, harkitessani ja kypsytellessäni asiaa tapasin Ahti Kurrin, yhden DNA-sukututkimuksen suomalaisista osajista, ja myöhemmin luin hänen Johannekselaissakin (nro 3/2015) julkaistun kirjoituksensa aiheesta moneen, moneen kertaan. Kurrilla on myös internetissä DNA-kotisivut (<http://www.kurrinsuku.net/3>). Asia alkoi hiljalleen hahmottua ja selkeytyä mielessäni.

Oli lauantai-ilta elokuun lopussa, kun huomasin Finland DNA -sivuilla maininnan kuun loppuun asti voimassa olevista alennuksista testien hinnoissa. Päätin: nyt tai ei koskaan!

Testiksi valikoitui Y-67, isälinjan testi, jonka tilasin lähisukulaiselleni. Finland DNA -sivun lisäohjeet luettuani tilaaminen tuntui helpolta. Sähköpostiini saapui välittömästi tilausvahvistus jatkossa tarvittavine KIT-numeroineen (testipakkauksen numero) ja salasanoineen. Kaksi päivää tilauksesta Houston ilmoitti sähköpostiini postittaneensa testipakkauksen. Pakkaus, pieni pehmustettu kirje, saapui perille kahdeksan päivän päästä tuosta viestistä.

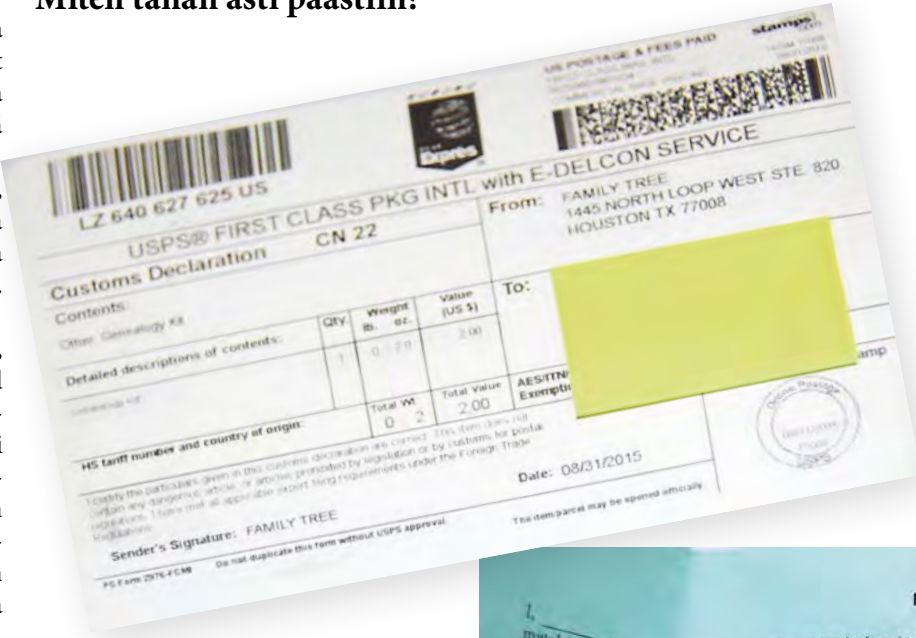
Vuorossa oli testin teko eli konkreettisemmin sylkinäytteen ottaminen. Testausohjeisiin tutustuttuamme toteutimme testin kahtena eri päivänä. Kirjeessä oli kaksi steriiliin kääreeseen suljettua harjaa ja kaksi näytepulloa, joissa oli säilytysainetta. Testattava harjasi poskeaan tehokkaasti kahtena aamuna ennen aamiaista ja muita aamutoimia, kummallakin kerralla

✉

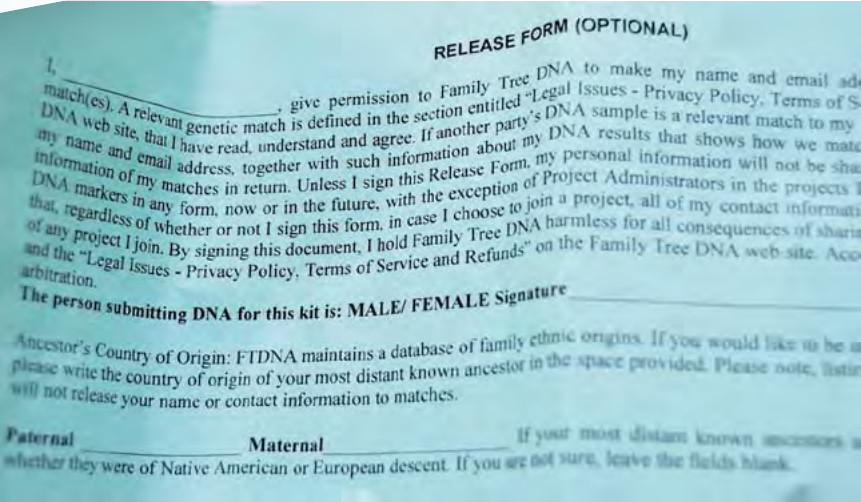
POSTIA TEKSASIIN

✉

Yhtäkkiä DNA-sukututkimus oli jatkuvasti esillä mediassa. Harvojen harrastuksesta oli tullut kiinnostuksen aihe entistä suuremmille joukoille. Hankittuani tietoa ja kypsyteltyäni asiaa kuukausikaupalla koitti toteutuksen aika. Y-DNA-testi on nyt tehty oman isälinjani osalta, ja olemme mukana Karjala DNA- ja Finland DNA -projekteissa. Arpa on heitetty: testi on tätä kirjoittaessa matkalla takaisin laboratorioon Houstoniin Teksasiin. Miten tähän asti päästiin?

minuutin ajan. Harjasosa pudotettiin tikussa olevan pudottimen avulla säilytysaineeseen ja pullon korkki käännettiin huolellisesti kiinni. Molemmat pullot suljettiin Minigrip-pussiin yhdessä testattavan allekirjoittaman vihreän lomakkeen (release form) kanssa. Näytteet olisi voinut ottaa samankin päivän aikana, riittävä väli niiden välillä olisi ollut neljä tuntia. Muovipussin suljin ruskeaan palautuskuoreen, mihin

Kaikilla Suomen neljällä päähaploryhmällä on yhteinen nimittäjä, yhteinen esi-isä, **herra F**, joka on asunut Lähi-idässä 30 000–40 000 vuotta sitten. Itäisen Suomen tähän asti testatuista suurin joukko on N-haploryhmää, kutsukaamme heitä Niilon pojiksi. Jos isälinjani paljastuisi Niilon pojiksi, olisivat heidän esi-isänsä lähteneet Lähi-idästä mahdollisesti Kiinan kautta Siperiaan, jossa tuo perushaploryhmä olisi muodostunut noin 10 000 vuotta sitten. Karjalankannas on ollut aikojen saatossa niin Ruotsille kuin Venäjällekin kuuluva ja Viipurin myötä jo varhain kansainvälinen paikka. Jos useammat kannakselaisten sukujen jäsenet tekisivät näitä DNA-testejä, saattaisi polkumme menneisyyteen hahmottua uudella, antoisalla tavalla. Tätä tutkimuslinjaa palvelee Karjala DNA-projekti, johon voivat osallistua kaikki, joiden esi-isät asuivat Luovutettuna Karjalana nykyisin tunnetulla alueella. Kun testattujen lukumäärä kasvaa, pystyy isä- ja äiti-linjoja tutkimaan pitäjakohtaisestikin. Johannekselaisia nimiä löytyy muutamia jo testattujen henkilöiden esi-isien ja esiäitien joukossa. Mikä johannekselainen suku kasvattaa joukkoa seuraavaksi? Mitä reittejä pitkin omat kaukaiset esivanhempamme kulkivatkaan jättäessään alkukotinsa aikojen saatossa?

En edelleenkään ymmärrä paljonkaan haploista tai snipeistä, mutta uskon pääseväni paremmin jyvälle ennen pitkää. Ymmärrän, etteivät testitulokset tuo eteeni mitään valmista sukukaaviota koristeellisine laatikkoineen. Testin ensimmäiset tulokset saapuvat aikanaan, mutta eivät ole kertaluonteisia. Uusien mahdollisten osumiin (match) myöhemmin tullessa saapuvat ilmoitukset niistäkin. Laboratorio on tällä hetkellä sitoutunut säilyttämään näytteen tietoja tietokannassaan 25 vuotta. Tulokset täydentyvät hiljalleen toivon mukaan yhä useampien lähtiessä mukaan etsimään sukujensa lähtöalueita ajoilta, minne ei voisi koskaan perinteisellä sukututkimuksella päästä. Kenties sivutuotteena saan selville kaukaisia yhteiset esivanhempat omaavia sukulaishaaroja, lukuisia sukupolvیا aiemmin? Ehkä löydän jossain vaiheessa geeniserkkuja eri sukuhaaroista. Tässä ja nyt mielessä on paljon kysymyksiä, vastausten aika on myöhemmin. Edessä on siis tie, joka vaatii kärsivällistä odottelua ja uuden opettelua. Samalla se on sijoitus tulevaisuuteen tuleville sukupolville ja sukututkijoille. Uudet sukupolvet seuraavat meitä hiipuviakin polvia. Ajattelen, että kyseessä on pitkä matka, jossa perille pääsyä tärkeämpää on itse matkanteko. Matka jatkuu...

– Sari Scimone –

DNA-sukututkimus

Maaailman suurin kaupallinen toimija DNA-sukututkimuksissa on **Family Tree DNA**, jonka laboratorio sijaitsee Houstonissa Teksasissa. Myös suomalaiset tilaavat testejiään eniten juuri Family Tree DNA:lta.

- Testeissä on eroteltavissa kolme perustyyppiä:**
- ✳ **isälinja (Y-DNA), testihinnat: 59–199 USD**
 - ✳ **äiti-linja (mtDNA), testihinnat 69–199 USD**
 - ✳ **kokonaisperimä (serkkuhaku, Family Finder), testihinta 99 USD**

Hinnat syyskuussa 2015 Finland DNA -sivulta. Osa testeistä on edullisempi tilata kyseisten sivustojen kautta kuin Family Tree DNA:sta suoraan. Ajoittain tulee myös lisäalennuksia. Testin tehtyään voi liittyä ilmaiseksi internetissä Finland DNA- ja Karjala DNA-projekteihin.

<https://www.familytreedna.com/groups/finland/about/background>
<https://www.familytreedna.com/groups/karjaladna/about/background>

Jäseniä Karjala DNA:ssa 402, Finland DNA:ssa 5546 (tilanne 27.9.2015) (molemmilla projekteilla on lisäksi omat suljetut Facebook-ryhmänsä) Englannin kielen taito tai joku englannintaitoinen ihminen lähipiirissä on välttämätön.

Vanhojen kirjojen lumoissa

Turkulaissyntyinen Vesa Hörkkö on Kaijalan Hörkköjen jälkipolvia, toista Karjalankannaksen ulkopuolella syntyntä polvea. Vesa on vanhojen kirjojen kauppias, antikvariaatin pitäjä. Vesan äiti Marja-Leena pitää Turussa omaa antikvariaattiaan; hän on aloittanut alalla Vesaa myöhemmin. Vesan isä Kauko on eläkkeellä.

Vesan mukaan idea antikvariaatista lähti omasta keräilystä. Nyt yrittäjyyttä antikvariaattien parissa on ehtinyt kulua yli 20 vuotta, joista ensimmäiset 16 Paimiossa, **Vistan Divarissa**. Viimeiset neljä vuotta hän on hoitanut Turun Puutorin läheisyydessä sijaitsevaa **Brahen Antikvariaattia**, joka on erikoistunut vanhoihin kirjoihin, lehtiin, sarjakuviin ja pienpainatteisiin. Pelkästään kirjoja myyviä antikvariaatteja on maassamme viitisenkymmentä. Erityisesti tänä vuonna on julkisuudessa keskusteltu paljonkin siitä, mikä on antikvariaattien tulevaisuus. Kirjoja

myydään entistä enemmän netissä, ja varsinaisten antikvariaattiliikkeiden ennustetaan katoavan tulevaisuudessa.

– Alan liikkeet ovat tosiaan viime vuosina vähentyneet aika lailla, mutta uskon jäljelle jäävien pärjäävän, jos panostavat laatuun ja asiakaspalveluun, toteaa Vesa.

Omaan tulevaisuuteensa yrittäjänä Vesa suhtautuu luottavaisesti. Liikkeitä katoaa luonnollisen ikäpoistuman kautta, jos jatkajia ei lähipiirissä löydy. Vaikka lukemisen yleensä ennustetaan vähenevän, on kirjoille ja siten antikvariaateillekin tarvetta. Vesa on yrittäjänä vielä nuori. – Homma jatkuu.

Sekä Vesan Brahen Antikvariaatti että hänen äitinsä Antikvariaatti **Maleka** ovat mukana antikvaarikirjojen nettimyyntiportaaliissa (www.antikvaari.fi). Vesa kertoo, että netissä myytävien kirjojen määrä on vain murto-osa siitä mitä antikvaarinsa hyllyiltä löytyy, niinpä hänen kohdallaan nettimyynnin osuus

liikevaihdosta on pienen marginaalin vuoksi vain kymmenen prosentin luokkaa. Entäpä sitten Karjalankannaksesta kertova kirjallisuus, millaisia määriä sitä on myynnissä?

– Karjala-kirjojen määrä liikkeen hyllyssä vaihtelee aika lailla riippuen siitä, mitä tulee sisälle. Tällä hetkellä valikoimissa on noin 500-600 kirjaa, arvioi Vesa.

”Karjala-kirjojen määrä liikkeen hyllyssä vaihtelee aika lailla riippuen siitä, mitä tulee sisälle. Tällä hetkellä valikoimissa on noin 500-600 kirjaa.”

Vesa Hörkkö toimii myös Suomen Vanhan kirjallisuuden päivät ry:n hallituksessa. Yhdistys järjestää vuosittain Sastamalassa kaksipäiväisen tapahtuman, joka on 30-vuotisen historiansa aikana kasvanut valtakunnallisesti merkittäväksi. Tänä vuonna mukana oli antikvaarisia kirjamyymiä 60, esitelypisteitä 40 ja yleisöä noin 15 000. Seuraavaksi Sastamalaan suunnataan 1.-2.7.2016. Ensi vuoden tema julkaitaan lähikuukausien aikana.

Vesan isovanhemmat isä-Kaukon puolelta olivat **Uuno Adolf** (’Niko-Uuno’, 1905-1980) ja **Anna Karoliina** (o.s. Hörkkö, 1869-1962) Hörkkö Kaijalasta.

Oletko käynyt Johanneksessa?
– Itse en ole Johanneksessa käynyt, toki ajatuksissa on käynyt sinne läheminen.

– Sari Scimone –

Petter Haltia – Pohjoismaiden paras lasinpuhaltaja

Haltiansaaresta tehdastyöhön

Johanneksen lasitehtaiden historia alkoi v. 1772, kun Kukkolan kylään perustettiin lasitehdas. Tuotanto laajeni, perustettiin Rokkalan vanha (1788) ja uusi (1841) ruukki sekä Kirkkoniemen peililasivalimo v. 1892. Ikkuna- ja peililasin tarve oli suuri Pietarissa, joka oli Venäjän keisarikunnan pääkaupunkina 1712-1918. Johanneksen lasitehtaiden tuotanto vietiinkin suurelta osin Pietariin.

Petter Haltian sukutarina liittyy muutaman sukupolven ajalta Johanneksen lasitehtaisiin, mutta se alkaa Haltiansaaresta. 1700-luvun lopulla Bertil Eskilipojan talouteen kuului parisenkymmentä henkilöä. Tilan pinta-ala oli pieni, ja elanto saatiin pääasiassa merestä. Bertilin pojista toiseksi vanhin, Michel, avioitui v. 1780 Michel Erikipojan lesken Walborg Thomaksentyttären kanssa ja muutti mantereelle Rokkalan torppariksi. Perheen viidestä lapsesta kolme vanhinta tytärtä kuoli pieninä, aikuisikään ehtivät tytär Regina ja poika Fredrik.

Michel Haltia (Haldia) menehtyi pistoksiin varsin nuorena, 39-vuotiaana, ja Walborg vihittiin kolmanteen avioliittoonsa leski Olof Henrikinpoika Stiberin (Stibergin) kanssa joulukuussa 1800. Olofista tuli näin isäpuoli Walborgin kuudelle lapselle. Pojat Michel Fyryläin ja Fredrik Haltia pääsivät toimeen Rokkalan tehtaille, missä Olof Stiberg toimi hiojana. Isäpuolensa opissa Michelistä tuli peilinhioja, Fredrik teki erilaisia tehdastyöläisen töitä. Fredrik Haltian puoliso oli Hedvig Jöranintytär, jonka kanssa hän sai seitsemän lasta. Heidän sukuhaaraansa jatkoivat tyttäret Lisa, Elisabet, myöh. Kaalikoski ja Maria Orava.

Kirkonkirjojen mukaan Michel Haltia kuoli Uudenkirkon Kaukjärvellä. Myös tytär Regina oli Uudellakirkolla vuosien 1801 ja 1812 välillä. Tammikuussa 1813 Regina synnytti Olof-pojan (Olaus), joka on kirjattu Johanneksen syntyeisiin. Elokuussa 1815 Regina sai toisen pojan, joka tunnettiin myöhemmin nimellä Fredrik Hamberg. Reginan tiedetään olleen naimisissa venäläisen sotilaan Ivan Pilanskoin kanssa. Viipurin ortodoksisen seurakunnan asiakirjoista löytyy tieto, että ”palveluksesta eronnut aliupseeri” Ivan Grigorjev Beljanski kuoli 1.5.1852. Beljanskin asuinpaikka oli Viipurin keisarillinen peilitehdas, s.o. Johannes. Oliko Ivan Beljanski Reginan mies Ivan Pilanskoi? Regina kuoli Johanneksen Koskella leskenä 29.9.1855.

Olof Reginanpoika Haltia (1813-1878) vihittiin ensimmäiseen avioliittoonsa Kukkolasta kotoisin olleen Katharina Michelintyttären (1817-1855) kanssa. Tästä avioliitosta mainittakoon tyttäret Anna Karolina, myöh. Nordgren e. Koli (1840-1880), Maria Huhtanen (1841-1885) ja Helena Kaijanen (1848-1942). Olof Haltian toinen puoliso oli työmies Fredrik Savelaisen leski Katharina Carlintytär Kesäläinen

Suomessa lasin valmistus oli 1900-luvun alkuvuosiin asti käsityöteollisuutta ja tehtailla tarvittiin runsaasti työvoimaa. Lasinpuhaltajien lisäksi tarvittiin apumiehiä – aloittajia, lasinvetäjiä ja -kantajia, hiojia jne. Lasinpuhaltajamestarin alaisina toimivat kisällit ja oppipojat, joille hän vähitellen opetti taitonsa – yleensä he olivat omia poikia tai oman suvun edustajia. Johanneksen tehtailla lasinpuhaltajat olivat pääasiassa saksalaisia, osa tuli Ruotsista. Yhden käden sormin ovat laskettavissa suomalaissyntyiset puhaltajat, joista yksi nousi mestariluokkaan: Petter Haltia, Pohjoismaiden parhaaksi mainittu. Hänen kuolemastaan on nyt kulunut täsmälleen 100 vuotta.

Petter Haltia ja puoliso Greta asettautuivat kuvattavaksi Sandön kaudella, kuva on ajalta 1890-91. Sandön lasitehdashistorian kuvatekstissä ei mainita Petterin nimeä, vaan hän on suomalainen ”stormakare” eli suurimpien ikkunaruutujen valmistaja.

(1821-1885). Tästä avioliitosta syntyivät lapset Johan (1857-1860), Petter (1860-1915) ja Eva (1864-1865).

Lasityöläisestä mestari-puhaltaja

Rokkalan Kosken tehdas tarjosi työpaikan myös Olofille, joka enonsa lailla oli siellä lasityöläisenä. Olof ja Catharina Haltian ainoasta eloonjääneestä pojasta Petteristä tuli lasinpuhaltaja, josta lasitehtaat kilpailivat.

Marraskuussa 1878 Greta Kauppila, Ylikopsa Pohjois-Pohjanmaalta tuli piiiaksi Johanneksen pappilaan, josta siirtyi Rokkalaan. Tehtaantöyläinen Petter Haltia ja hovin karjakkona Greta Lovisa Kauppila vihittiin avioliittoon Johanneksessa 8.8.1880. Petterin ja Gretan perheeseen syntyi kolme poikaa: Otto Emil 1881, Albert Mathias 1883 ja Edvard 1885.

Petter Haltia eteni urallaan: lahjojen avulla hän kohosi lasinpuhaltajaksi. Venäjän harjoittaman tullipolitiikan johdosta ikkunalasin valmistusta oli vähennettävä ja Rokkalan työntekijät joutuivat harkitsemaan työpaikan vaihtoa. Niin teki myös Petter Haltia. Grönvikin lasitehdas Mustasaaressa

Vaasan lähellä tarjosi ammattimiehelle hyvän toimeentulon ja arvostetun aseman työyhteisössä.

Haltiat muuttivat v. 1886 Karjalasta Pohjanmaalle lähelle Greta-äidin synnyinmaisemia. Asunnon he saivat tehtaan alueelta pieneltä mäeltä, joka nykyäänkin tunnetaan nimillä Haltias ja Haltiasback (Haltianmäki). Perheeseen syntyivät vielä lapset Alvina Sofia 1887, Karl Johan 1889, Ellen Augusta 1891, Ernst Petter 1894, Linda Lovisa 1896 ja Wäinö Gustaf 1898.

Ikkunalasia puhaltamalla

Voisi helposti ajatella, että ikkunalasin tekijät ovat olleet lasintuotannon masatyöläisiä, bulkkituotteiden parissa toimineita. Sitä asiaa on syytä katsoa täysin eri näkökulmasta. Nykyisenä koneellisen tasolasituotannon aikana on vaikea ymmärtää sitä monivaiheista ja vaikeaa menettelyä, jolla tulikumasta yli 1000 asteen lasimassasta saatiin aikaan puhaltamalla ikkunalasiasia. Tämä taito oli hallittu vuosisatojen ajan, mutta 1800-luvun lopulla oli opittu tuottamaan entistä suurempikokoisia ikkunoita ja niiden kysyntä kasvoi vahvasti markkinoilla. Suurimmat ruudut olivat

lähes kahden neliömetrin luokkaa ja puolen sentin paksuisia. Sen lisäksi niiden tuli olla tasapaksuisia ja muutenkin virheettömiä. Työvälineistä keskeisin oli puolentoista metrin pituinen ikkunalasin puhalluspilli, joka oli muuten metallia mutta kädensuojuksina puuta ympärillä. Painoa sillä oli tyhjänäkin seitsemän kiloa. Tuotannon apuna toiminut aloittaja otti pillin päähän kolmessa erässä lasimassaa, joka lisäsi kokonaispainon selvästi yli 20 kiloon, ja sitten alkoi ammattitaitoisin lasinpuhaltajan työ. Kymmenien eri työvaiheiden jälkeen pillin päässä oli yli kahdenkin metrin pituinen tasapaksuinen putki, josta leikattiin alapää auki ja yläpää irrotettiin pillistä. Nyt oli saatu aikaan kahden metrin pituinen lieriö, jonka puhaltaja lämpimänä halkaisi pituussuunnassa. Lieriö rullattiin auki ja vietiin jäädytysuuniin asettautumaan suoraksi ikkunapinnaksi.

Ikkunalasin puhaltajat olivat lasitehtaiden arvostettua puoliaatelia, ja se näkyi heidän korkeampina palkkoinaan verrattuna pullojen ja käyttölasin puhaltajiin. Ikkunalasia tuottavien tehtaiden keskinäistä arvostusta mitattiin kyvyllä tuottaa suuria ja laatutasoltaan moitteet-

tomia tuotteita. Siksi lasitehtaan paras ammattilainen ratkaisi tehtaan aseman markkinoilla. Tätä taustaa vasten on helpompi ymmärtää kilpailu, joka Petter Haltian ammattiselustasta käytiin Suomen ja Ruotsin kesken.

Ikkunalasia tehtiin puhaltamalla vielä 1900-luvun puolella. Lahdessa 1924 perustettu lasitehdas otti käyttöön uudehkoa koneellista tekniikkaa, mikä pakotti lopettamaan vanhoja tehtaita kannattamattomina. Niin kävi myös Johanneksessa, josta monet ammatillaiset siirtyivät vuoden 1925 jälkeen Lahden leipiin ja toisenlaisiin työtapoihin. Viimeiset suupuhalletut ikkunalasit tehtiin 1934 Skinnarvikissa.

Rokkalasta Grönvikiin ja Ruotsiin

Petter Haltia tiedusteli työmahdollisuuksia Grönvikin tehtaalta Mustasaaresta talvella 1886, kun ilmeisesti äidinkin menehtymisen jälkeen uudet ratkaisut olivat helpompia. Hän oli työskennellyt Rokkalan lasitehtaalla 13-vuotiaasta ja oli 25-vuotiaana vahva ammattiosaja. Grönvik oli Rokkalan lailla merkittävä ikkunalasin tuottaja ja ammattiväki siirtyi herkästi tehtaalta toiselle. Grönvikin

Petter Haltia 1860-1915															
Catharina Kesäläinen 1821-1885								Olof Haltia 1813-1878							
Christina Uski 1799-				Carl Kesäläinen 1790-1821				Regina Haltia 1790-1855				N. N.			
Maria Koli 1765-1828		Anders Uski 1757-1827		Katrina Tikka 1760-1837		Michel Kesäläinen 1750-1797		Walborg Sorsa 1753-1832		Michel Haltia 1758-1797		N. N.		N. N.	
Christina Johansdr 1731-1787	Gabriel Koli 1728-1803	Eva Andersdr 1734-1806	Anders Uski 1727-1807	Elin Grelsdr 1726-1785	Adam Tikka 1713-1791	Maria Ericssdr 1723-1770	Anders Kesäläinen 1722-1759	Maria Ericssdr 1729-	Thomas Sorsa 1728-1766	Maria Villi 1735-1775	Bertil Haltia 1735-1796	N. N.	N. N.	N. N.	N. N.

työlistoilta Haltia löydetään syyskuussa 1886. Hänellä oli jo selvästi lasinpuhaltajien keskiarvon ylittävä palkkataso, mutta kaksi vuotta myöhemmin hänet onnistuttiin vetämään Ruotsin puolelle vielä paremmalla tarjouksella. Sandön lasitehdas Uumajan eteläpuolella oli Pohjoismaiden johtavia ikkunalasinvalmistajia tai ainakin se halusi olla sitä. Ukkosmyrskyn tuhoaman tehtaan sijalle oli nopeasti rakennettu uudet tuotantotilat, joissa Petter Haltia aloitti kesällä 1889. Hänen taitonsa nosti Sandön uudelle tasolle, kun samaan aikaan Grönvikissä kärsittiin tason laskusta. Tehtaanjohtajan kirjeessä tuolta ajalta todetaan ”ettei Suomessa ole toista Haltian veroista puhaltajaa. Hän voi puhaltaa aina 80 tuumaan 4 à 5 millimetrin lasia, mutta on itsepäinen ja nautamainen kuten kaikki suomalaiset.”

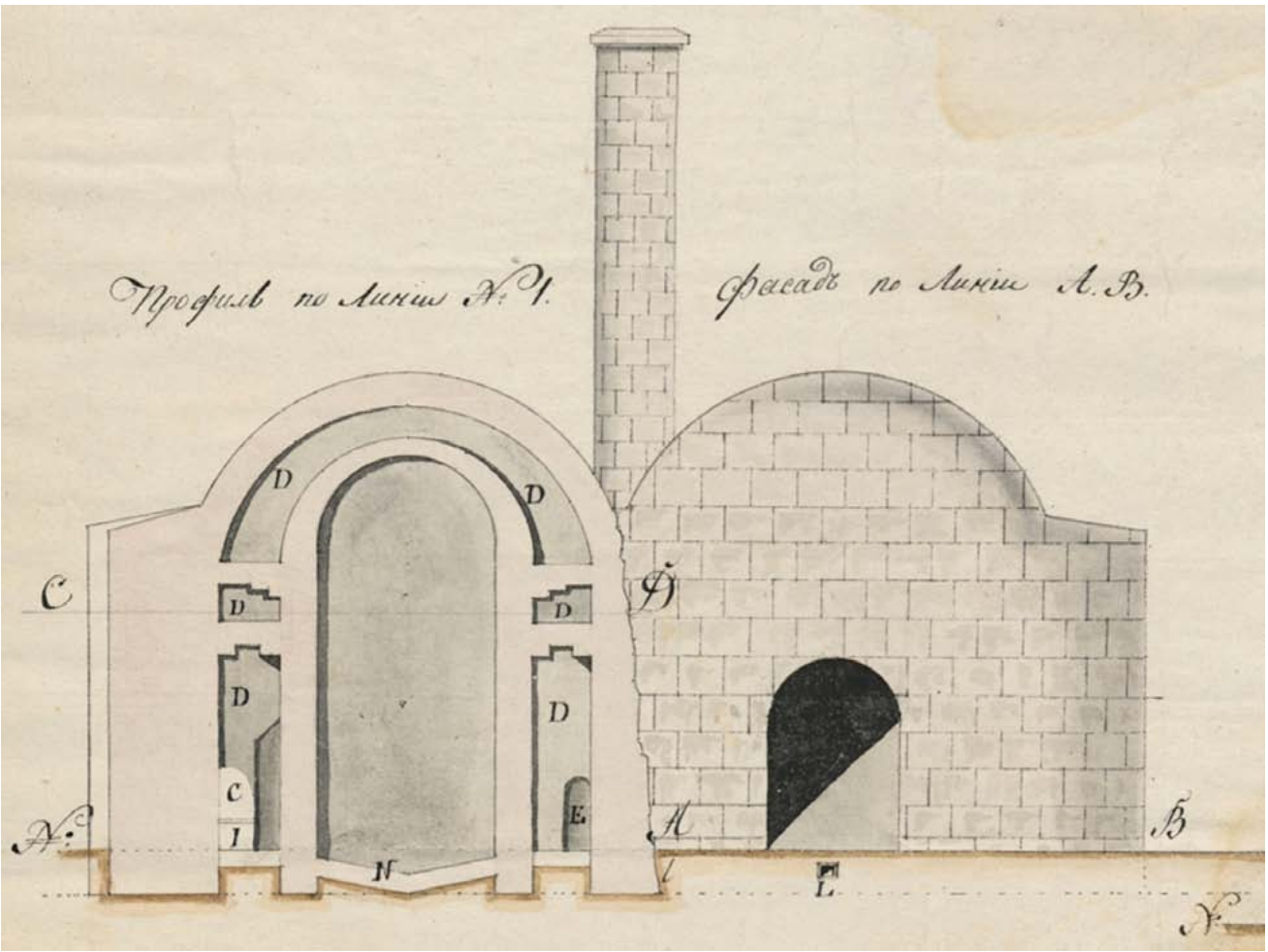
Grönvikin johtaja selittää joutuneensa pahempaan kuin pulaan Haltian mentyä. Siksi Grönvik käynnisti yrityksen palkata hänet takaisin Mustasaareen ”saadakseen taas sellaista ikkunalasia, jota mikä tehdas tahansa ei pysty valmistamaan”. Lasinpuhaltajien palkkaus oli suoraa urakkapalkkaa, jossa maksettiin määrän ja laatuluokituksen mukaan. Nyt Petter Haltialle luvattiin poikkeuksellisesti kiinteä kuukausipalkka ja parilta hiljaiselta seisonakuukaudeltakin puolipalkka. Tähän tarjoukseen Petter Haltia tarttui ja oli 1891 jälleen Grönvikin riveissä. Laadullinen vaaka kallistui jälleen Grönvikin hyväksi ja Sandön taso joutui liukumäkeen. Haltian tilalle palkattiin useampi korvaaja, mutta vastaavaa osaamista ei ollut Ruotsista saatavissa. Nämä tapahtumat vahvistivat Haltian ammattikuvaa Pohjoismaiden parhaana.

Muutoksen aikaa

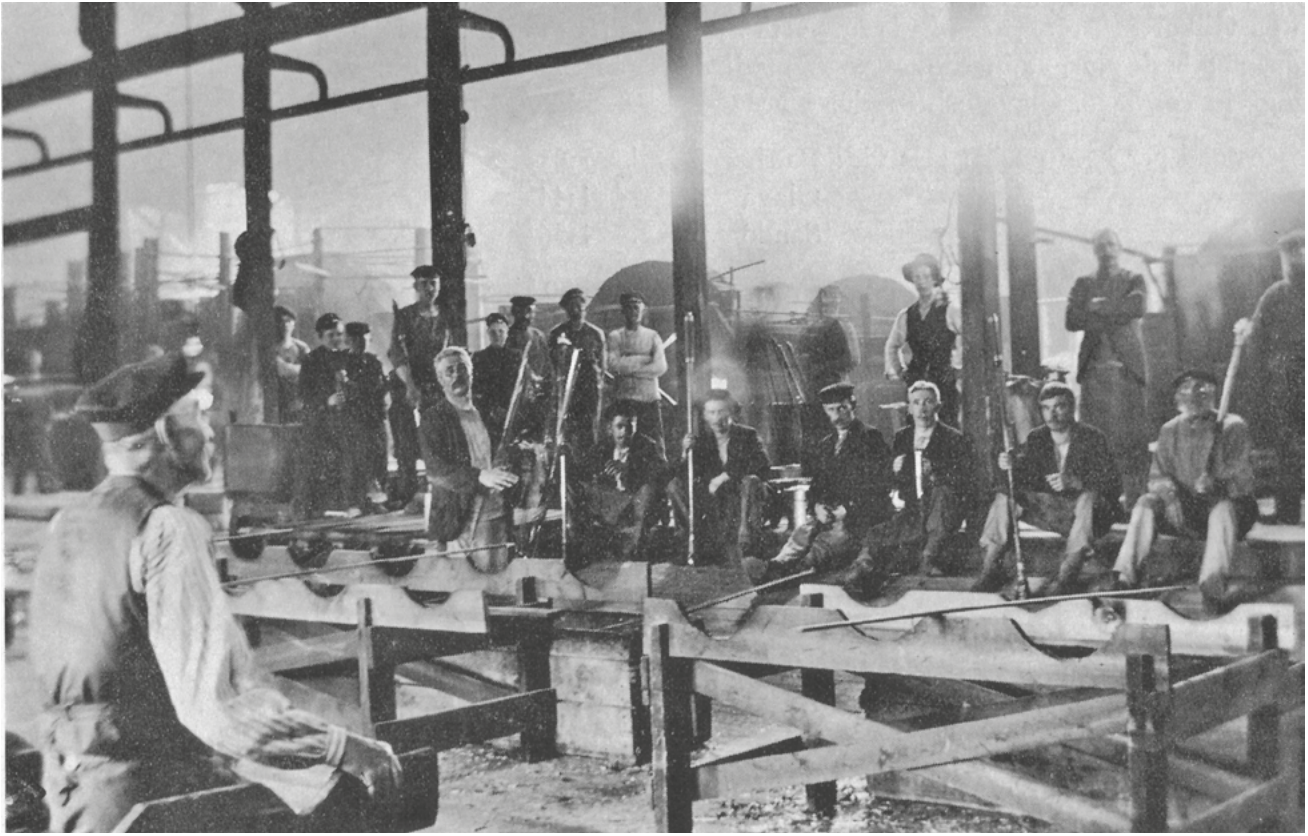
Grönvikin tehtaalla tehtiin uudistuksia 1890-luvun puolivälissä. Belgiasta otettiin lisäoppia tuotantolaitteisiin, ja Mustasaareen saapui ryhmä ranskalais-belgialaisia puhaltajia. He poistuivat kuitenkin vuoden tai kahden sisällä valittaen ansioitaan. Petter Haltia teki edelleen 1895-97 ikkunalasia enemmän kuin muut yhteensä ja vielä vuonna 1898 lähes yhtä paljon kuin muut yhteensä. Ammattimies oli edelleen täysammattilainen. Grönvikin toiminta alkoi kuitenkin muuten kilpailun paineissa hiljentyä ja mestarinkin panos alkoi pienentyä sen seurauksena.

Oli muutoksen aika. Yksi vaihtoehto olisi ollut muutto toiseen lasitehtaaseen, vaikkapa paluu Rokkalan maisemiin. Vaasan seutu oli kuitenkin saanut selvän otteen Petterin koko suurperheestä, johon nuorimmainen syntyi vasta noihin aikoihin. Ratkaisu näyttää olleen entistä vahvempi juurtuminen Mustasaareen. Wasa Nyheterissä 15.6.1897 on pieni ilmoitus, joka kertoo lasinpuhaltaja P. Haltian ostaneen merikapteeni D. Roosin Grönvikin lasitehtaan lähistöllä sijainneen maakaupan 700 markalla. Kaupan tai kauppiaan seuraavista vaiheista ei ole käsillä tarkempia tietoja. Grönvikin lasitehtaan työt joka tapauksessa vähenivät seuraavina vuosina ja 1907 kilpailijayritykset ostivat konkurssiyrityksen sekä purkivat tehtaan kokonaan pois markkinoilta.

Maakaupan hankinta lieene ollut alkusysäys kaupalliseen ammattiin Otto ja Karl Haltialle, joista tuli liikemiehiä. Ernst oli kanslia-apulaisena Suomen Lontoon lähetystössä ja sai varakonsulin arvonimen v. 1936. Albert muutti

Rokkalan lasitehtaan vanha uuni kuva: Kansallisarkisto/Digitaaliarkisto.

Lasitehtaan tuotantotilaa kutsutaan hytiksi. Vanhoja sisäkuvia on niukasti johtuen hämäristä olosuhteista eikä kiireisessä työrytmissä ollut aikaa pysähtyä kuvausta varten. Kuva on Sandön lasitehtaan hytistä suunnilleen 1890-luvun lopulta, työvuoro on saatu istutettua paikoilleen. Keskellä on esitellyssä suurikokoinen ikkunalasiliieriö.

Amerikkaan ja oli ainakin jonkin aikaa työssä Pittsburg Plate Glass Co:ssa. Edvard jatkoi isänsä ammattia lasinpuhaltajana Ruotsissa Karlstadissa, jonne muutti myös tytär Linda. Nuorin poika Väinö sekä tyttäret Alvina ja Ellen muuttivat Albert-veljen perässä USA:han.

Petter kuoli Mustasaarella sata vuotta sitten 30.9.1915 ja puoliso Margareta pari vuotta myöhemmin. Heidän hautakivensä löytyy Mustasaaren vanhalta hautausmaalta.

– Marjatta Haltia, Hannu Rastas –

Lähteitä:

Vaasan maakunta-arkisto, Grönvikin arkisto

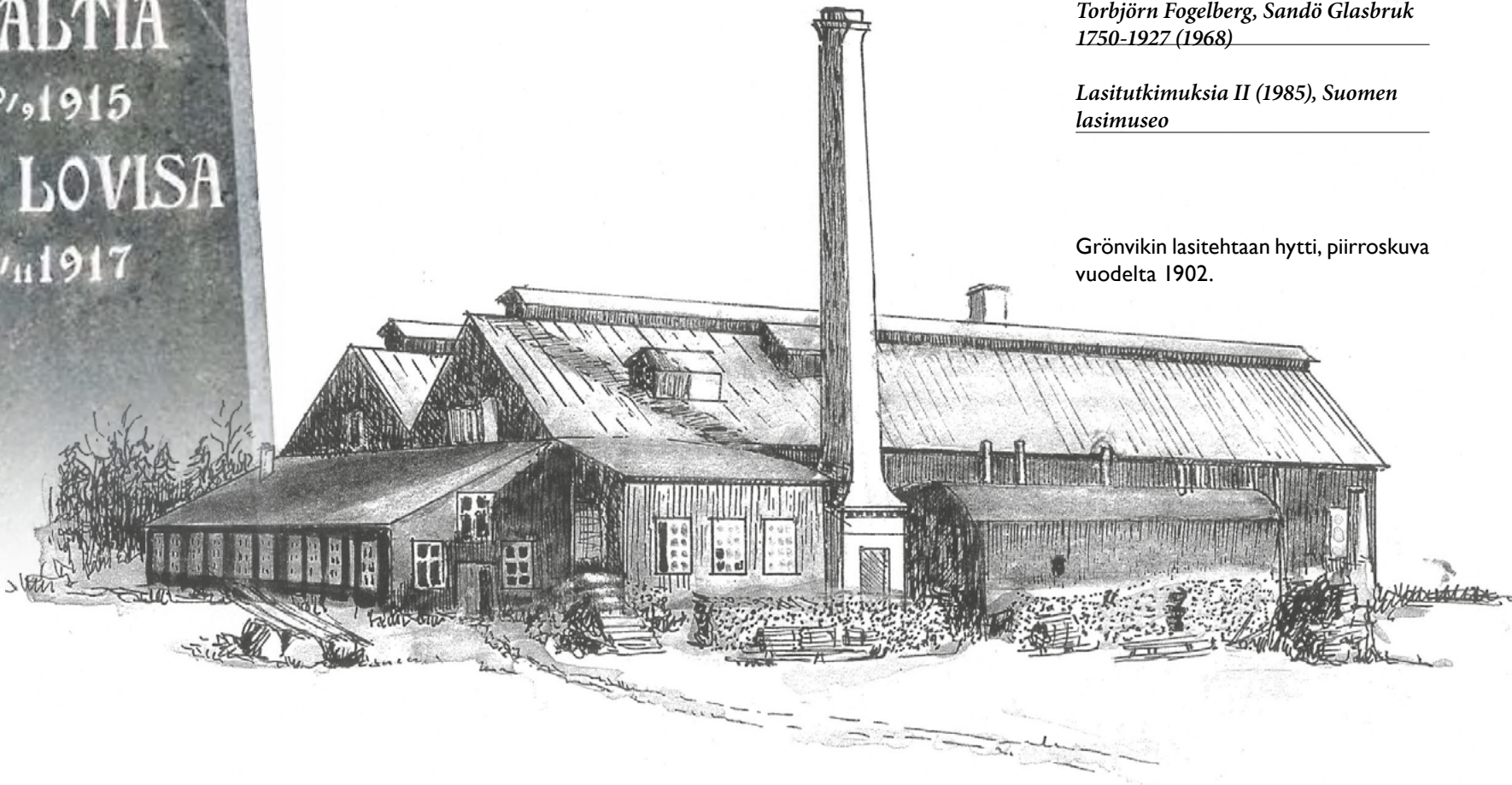
Pohjanmaan museon kuva-arkisto

Vilho Annala, Suomen lasiteollisuus II:1-2

Torbjörn Fogelberg, Sandö Glasbruk 1750-1927 (1968)

Lasitutkimuksia II (1985), Suomen lasimuseo

Grönvikin lasitehtaan hytti, piirroskuva vuodelta 1902.

A B C

----- KOULUMUISTOJA -----

D E F

Meillä itse kullakin on omat kouluajat mielessä, tässä oma pieni tarinani.

Elämme kolmekymmentälukua Uraan Suikkilassa. Olen hiukan jännittänyt syksyä 1935. Silloin alkaa oma koulunkäyntini Monolan koulussa. Koulumatka ei ollut kovin pitkä, vähän metsän poikki, siitä hautausmaan ohii ja radan toiselle puolelle, siellä koulu sijaitsi rauhallisella paikalla vähän erillään Monolan kylästä. Koulu lähti hyvin käyntiin, pian opin kirjaimet ja numerot ja lukemaankin opin jo syksyn aikana. Koulun ilma-piiri oli sopuisa ja rauhallinen. Ei silloin ollut puhetta koulukiusaamisesta. Yläluokkien opettajina olivat **Rikhard Välisalo** ja **Lyyli Laitinen**, myöhemmin vielä **Aune Moilanen**. Alaluokkien opettaja oli herttainen **Lilli Oksala**. Silloin opettajia kunnioitettiin ja teiteltiin. Välitunnilla pojilla oli omat jutut ja me tytöt heitimme palloa ja hyppäsimme narua ja ruutua. Välillä pelattiin poikien kanssa neljää maalia ja leikittiin ”kuurupiilaa”.

Kouluruoka oli mielestäni hyvää; oli erilaista puuroa ja velliä ja välillä keitto-ruokaa ja laskiaisena tietysti ”rokkaa”. Oma maitopullo ja voileivät oli kotoa mukana. Talvella oli sitten potkurilla laskua ja hiihtoa. Voitin alaluokalla hiihtokilpailun. Palkinto oli pieni leikkirannekello, eihän se aikaa näyttänyt, mutta pienelle tytölle kuin pieni aarre. Kävin neljä vuotta Monolan koulua.

Syksyllä 1939 aloitin Uraan Yhteiskoulussa, mutta se opiskelu loppui lyhyeen, kun koulut suljettiin sotatilanteen takia. Kun talvisota syttyi, niin joulukuun viidentenä päivänä tuli kiireinen lähtö evakkojunalla kohti länttä, Kiskon pitäjään. Sielläkin oli koulut suljettu, joten seuraava talvi kului ilman koulunkäyntiä. Sitten keväällä 1940 meidät siir-

rettiin Porvoon Tolkkiisiin, jossa kävin kansakoulun loppuun, syyslukukaudella 1940 viidennen luokan ja kevtälukukaudella 1941 kuudennen luokan.

Tammikuussa 1942 pääsimme palaamaan kotiin Suikkilaan. Kaikesta oli pulaa, ruuasta, vaatteista ja jalkineista, mutta siitakin ajasta selvittiin. Vuonna 1943 kävin Viipurissa kontto-

riopistokurssin ja saman vuonna myös rippikoulun Uuraassa. Pappimme Vesa Pohjolan toivomus oli, että tytöillä olisi tumma leninki konfirmaatiossa sodan vuoksi. Siitä tulkin ”tenkkapoo”, mistä saataisiin mustaa kangasta. Jollain ihmeen konstilla äitini sai ostettua Viipurista viininpunaista kangasta, se värjättiin mustaksi ja ommeltiin sitten

Monolan koulun oppilaat v. 1937 (Toini Johanssonin kokoelma.)

< Kartta: Karjalan kartat/Maanmittauslaitos ja Topografikunta 2009.

Monolan koulu. (Uuraalaiset ry:n kokoelmat.)

riippileningiksi. Konstit on monet!

Niin vuosi vierähti ja kesäkuussa 1944 oli taas jätettävä koti Suikkilassa, ja evakkojunalla jälleen kohti länttä, tällä kerralla Kiikkaan. Sieltä sitten muuttimme tammikuussa 1945 Porvoon Kräköhön, josta tulikin minun kotipaikkani.

Nyt ko ikkää on kertynyt mittari, ni usjast tulloo entiset ajat mielee, ja muistoissain oon taas tuo pien tyttö, ko reippaast asteloo tuttuua tietä turvallisee Monolan kouluu.

Tälläsi muistel Suikkilan tyttö

– Toini Johansson o.s. Kosonen –

Monolan kansakoulu 1898-1939

Monola sai oman koulunsa huomattavan lahjoituksen sysättyä innostuksen liikkeelle ja vahvan tahdon huolehtiessa lopusta. Monolan kansakoulun historia on alkanut Johanneksen pitäjässä ja jatkunut osana Viipurin kaupunkia talvisotaan asti. Monolan koulupiiri on kattanut aluksi Monolan, Päätilän, Kivitokeen, Hannukkalan, Ihoilan, Pukinsaaren, Ryövelinniemen sekä Tapolan kylät.

Lahjoitus Viipurista

Kesällä 1898 Monolassa ja lähikylillä on varmasti puhuttu paljon kouluasioista sekä lahjoituksesta, jonka avulla kylään perustettava koulu sai eittämättä helpommin mahdollisuuden päästä ikioomaan rakennukseen. Uusi Suometar kertoo 17.6.1898:

”*Arwoka lahja. Kauppia J. Starck-johann Viipurista lahjoitti viime sunnuntaina Johanneksen pitäjän Monolan kylään perustettavalle kansakoululle rakennustontin, jonka hän osti talolliselta M. Kukkoselta 100 markalla. Sen lisäksi lupasi herra S. rakennettavalle koululle lahjoittaa kaikki rautatarpeet, kattohuovan, akkunalasit. Lahja tietyksi suurimmalla kiitollisuudella vastaan otettiin.*”

Lahjoittaja oli Hannukkalan Nokon omistava **Julius (Gerdt Julius) Starck-johann** (1860-1929), jolle Hannukkala oli kesäviikko paikka. Saavutettuaan täysi-ikäisyyden Julius oli kutsuttu Viipuriin Saksan Lyypekistä vuonna 1878 jatkaamaan setänsä **Peter Starckjohannin** perustamaa rautakauppaa. Liikkeen ohjat hän otti setänsä kuoltua vuonna 1882 ja hoiti sitä menestyksekkäästi aina kuolemaansa asti. Hän toimi myös konsulina. ”Tarkin puoti” oli 1930-luvulle tullessa

Uusi Suometar 21.06. 1898.

jo käsite Viipurissa ja laajemminkin. Monolan kansakoulupiiri osoitti kiittolisuuttaan vuonna 1901 lahjoittamalla Starckjohannille kultasormuksen.

Virka avoinna ensimmäistä kertaa

Samoihin aikoihin, kun tieto lahjoituksesta julkaistiin lehdistä, nähtiin myös ilmoitus avoimesta opettajattaren virasta Monolan kansakoulussa. Vapaata virkaa haki kaikkiaan seitsemän henkilöä, joista väliaikaiseksi opettajattareksi valituksi tuli eräjärväläinen **Aino Bärman**. Ilmoituksessa mainittu

”haettu valtionapu” saatiin jo syksyllä. Mm. Hufvudstadsbladet uutisoi siitä lokakuun lopussa kertoen ”koululle myönnetyn 600 markkaa valtionapua opettajattaren palkkaamiseksi”.

Tarmokkaat kyläläiset

Monolan kansakoulun historian ensimmäinen lukuvuosi syyskuussa 1898 alkoi vuokratiloissa. Jo opettajattaren viranhakulmoituksessa mainittiin kuitenkin tulevasta omasta koulurakennuksesta. Milloin on ensimmäisen kerran istuttu alas pohtimaan kouluasioita, ei ole tiedossa. Monolan koulua itsekin käynyt professori **Pentti Salmelin** kertoo kirjoituksessaan Lyhtpaalussa 3/1998 vanhimman säilyneen pöytäkirjan päivätyn 7.8.1898. Monolan ja lähikyljen miehien pitämässä kokouksessa velvoitettiin jokainen kunnan perustamaan Monolaan koulupiiriin kuulunut tukemaan kouluhanketta yhdellä markalla ja neljän sylen kahdeksantuumaisella tukilla ääntä kohti. Rahojen toimitukseen annettiin aikaa 10 päivää, ja tukkien piti olla toimitettuina tammikuussa 1899. **Elias Uski** ja **Matti Karhu** velvoitettiin hankkimaan lisäksi 3000 markan laina koulun nimissä.

20.09.1899 Wiipuri no 75L.

Samalla kun rakennussuunnitelmat etenivät, alkoi opetus. Vuokrahuoneiston paikka ei ole tiedossa. Ensin pääsivät vauhtiin pienimmät, sillä pientenlastenkoulua pidettiin 5.-24.9.1898. Opin alkeet aloitti 34 pienokaista. Varsinaiset koululaiset, 29 vuosina 1887-1889 syntyneitä lasta, pääsivät opintojensa alkuun 26.9.1898. Ensimmäisenä johtajana toimi **A. Tolonen**. Johtokunnan esimiehenä oli ensin **Elias Uski**, joka oli mukana myös Uraan kansakoulun johtokunnassa. Talollinen **Elias Uski** oli monessa mukana, ja hänet tunnettiin myös kalastajana, joka talvisin vei kiiskikuormiaan myyntiin Pietariin.

Oma tupa, oma lupa

Rakentamisessa edistyttyi ripeästi, sen kuvan saa ainakin Viipurin Sanomien uutisista elokuussa 1899: ”*Kansakoulua walmistetaan parhaillaan Monolan kylään, uuneja tehdään ja permantoja*

pannaan, joten koulu joutuu valmiiksi lukuvuoden alkuun.” Monolan kansakoulu vihittiin käyttöön sunnuntaina 20.9.1899. Koulu sijaitsi hiekkaisella kankaalla Monolan harjulla. Saman lukuvuoden aikana Viipurin läänin perustettiin yhteensä 30 uutta kansakoulua.

Neliluokkaisen koulun ensimmäisten päästötodistusten jakoon päästiin keväällä 1902, jolloin todistuksensa sai kymmenen nuorta: **Maria Kosklin** (Hannukkala), **Richard Mellanen** (Ihoila), **Herman Salmelin** (Monola), **Anton Kesäläinen** (Hannukkala), **Richard Kottonen** (Kivitokee), **Emil Uski** (Kivitokee), **Herman Waskinen** (Ihoila), **Aleksanteri Kaalikoski** (Monola), **Johannes Heikkinen** (Pukinsaari) ja **Mikko Airikka** (Pukinsaari).

Muutaman vuoden kuluessa tarvittiin jo lisätiloja; vuonna 1904 koulua laajennettiin mm. veistoluokalla. Alkuvuodet vaikuttavat olleen hankalia niin talouden kuin opettajien saamisenkin suhteen. Ensimmäisten vuosien opettajat eivät pysyneet toimensaan pitkään, on ollut ilmeisen vaikeaa saada ketään työskentelemään saarelle. Käytännössä opettaja vaihtui joka lukuvuosi.

Kun kerran pakotetaan, niin...

Koulu toimi alkuun yksiopettajaisena eli supistettuna kouluna, mikä oli mahdollista, kun oppilasmäärä oli alle 50. Oppilasmäärä kasvoi. Keväällä 1907 uutisoitiin mm. Opettajain lehdessä Monolasta seuraavasti: ”*Lain pakkoo tarvitaan. Sen johdosta, että Johanneksen kunta ei ole suostunut ottamaan apuopettajaa Monolan kansa-*

kouluun, vaikka oppilasluku on 59, on kouluhallitus pyytänyt Viipurin läänin kuvernööriä sopivan sakon uhalla velvottamaan sanottua kuntaa tulevan lukuvuoden alusta ottamaan Monolan kouluun toisen opettajan ja pitämään huolta tarpeellisen lisähuoneuston hankkimisesta.”

Toinen opettaja kouluun otettiin siis pakon sanelemana syksyllä 1907. Seuraavan vuoden aikana Johanneksen kunta aloitti alueellaan sijaitsevien kansakoulujen lunastuksen kunnan nimiin. Monolasta kunta maksoi 12 500 markkaa. Valtionapua kansakoululle myönnettiin ehdollisena vain 1909 elokuuhun asti, ”*puuttuvain asuntoetujen tähden ja siihenkin nähden, että koulun oikeammin olisi pitänyt ottaa miespuolinen apuopettaja”*.

Tilanahtaus oli ilmeinen. Kesällä 1909 **Juhana Uski** anoi, että Monolan kansakoulupiiri jaettaisiin kahdeksi eri koulupiiriksi. Tammikuussa 1910 kunnalliskokouksen oli päätettävä, rakentaisiko se lisätilaa vai jaettaisiinko piiri. Kokous päättyi lisärakennukseen, jota saman vuoden joulukuussa haettiin urakalla rakennettavaksi. Lopputuloksena oli se koulutalo, minkä ulkoasun koulun viimeisetkin oppilaat muistavat.

Opettajapariskunta Niemiojan aika

Kouluolot vakiintuivat, kun opettajaviran Monolassa otti vastaan Mäntyharjulta kotoisin ollut **Alli (Alvina) Saarinen** vuonna 1906. Alli toimi johtajaopettajana vuoteen 1923 asti. Vuonna 1910 apuopettajan virkaan tuli Orimattilasta **Vilhelm Edvard (Ville) Niemioja**. Kahta vuotta myöhemmin Alli ja Ville solmivat avioliiton. Pariskunnasta Ville lähti koululta ensin (v.1921), siirtyi töihin Viipurin maalaiskuntaan ja myöhemmin Viipurin kaupunkiin. Alli seurasi perässä kahta vuotta myöhemmin.

Välisalon, Pirosen ja Niemisen aikakausi

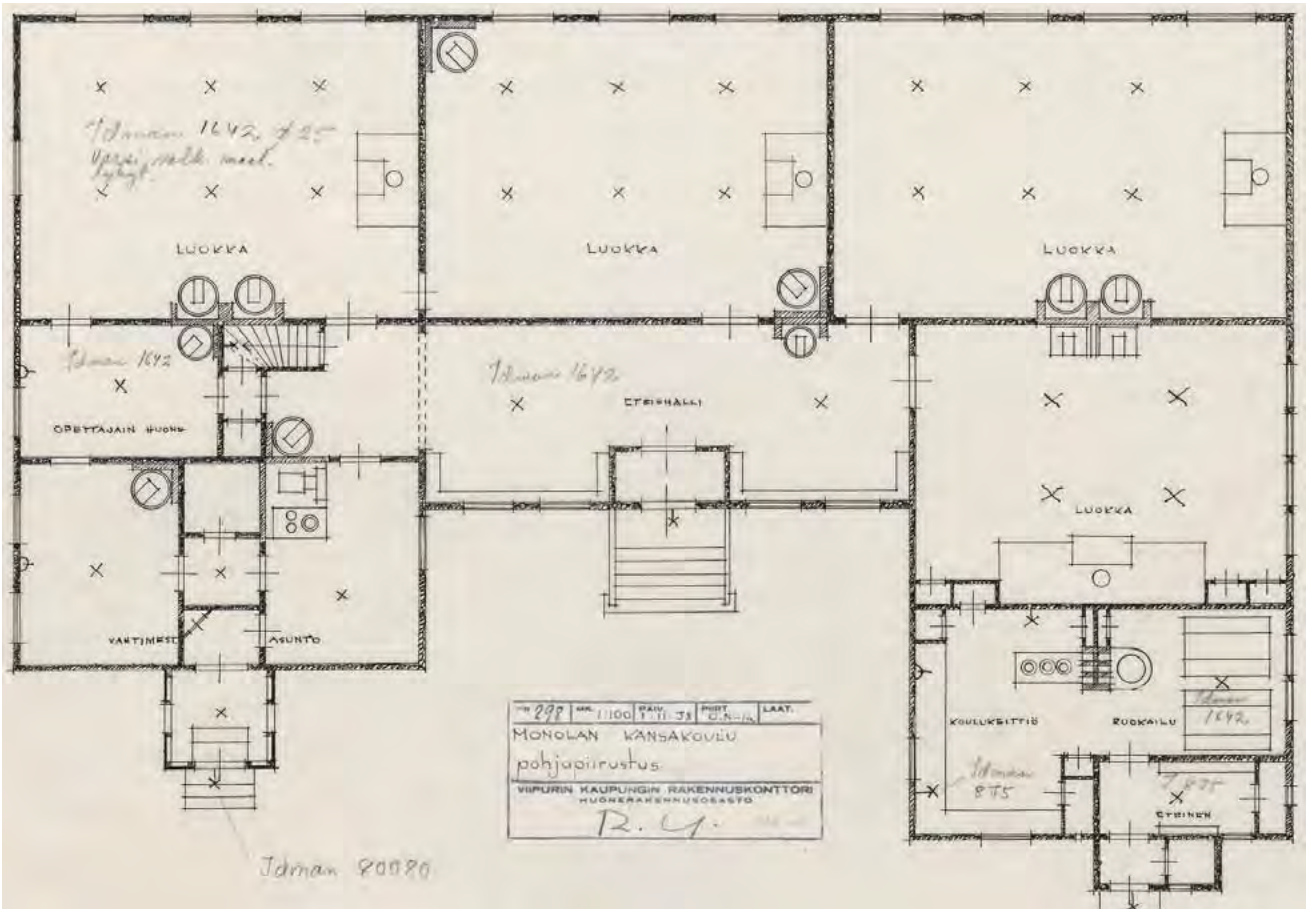
Niemiojien lähdettyä opettajarintamalla oli vaihtuvuutta muutaman vuoden ajan. Vuonna 1921 kolmanneksi opettajaksi palkattu **Lahja Hellin Piironen**

sai nähdä monen opettajatoverin saapumisen ja lähdön. Vuonna 1925 saapui **Richard Välisalo** ja jäi pidemmäksi aikaa. Välisaloa oppilaat kutsuivat lempinimellä ’**Läsä**’, myöhemmin ’**Ukko**’. Hänen kanssaan samana vuonna otti paikan vastaan myös **Elvi Nieminen**. Junaradan tulo Uuraaseen asti vuonna 1926 varmasti lisäsi halukkuutta saarella työskentelyyn, ja se että juuri Monolan kohdalla oli seisake, oli merkittävää. Enää ei oltu pelkän laivayhteyden varassa. Ehkä juuri radan tulon vaikutuksesta koulun oppilasmäärä kasvoi vuoden 1926 jälkeen.

Päätilän lapset joutuivat käymään vielä oman koulupiirinsä muodostamisen jälkeenkin Monolan koulua ajoittain. Näin kävi esimerkiksi kesän 1930 Päätilän koulun palon jälkeen. Seuraavan lukuvuoden ajan Päätilän yläkoululaiset patikoivat Monolaan opiskelemaan iltapäivävuoroon klo 13 alkaen.

Viipurin koulupiirissä – uusi aika

Kun Monola siirrettiin alueena Viipurin kaupunkiin vuoden 1932 alussa, oli koulussa 129 oppilasta ja neljä opettajaa.

Monolan koulun pohjapiirros: Arkistolaitoksen Digitaaliarkisto.

Päätiläläisten lähtö ja paluu

Päätilän kouluikäiset kävivät Monolassa koulunsa, kunnes Päätilä sai oman koulupiirinsä vuonna 1923. Samana vuonna Monolan naisjohtajan virka muutettiin miesten hoidettavaksi. Samanaikaisesti perustettiin alakansakoulunopettajan virka, ja toinenkin virka saatiin vuonna 1929. Koulu oli kuusiluokkainen.

Noihin aikoihin Monolassa oli 598, Iholassa 222, Pukinsaaressa 49, ja Suikkilassa 205 asukasta (Viipurin väestötilasto 1930). Opettajista Elvi Nieminen (**Ikävalko**) siirtyi Ravansaarelle ja Lahja Piironen Uuraaseen. Koululle tehtiin muutoksia heti Viipuriin liittymisen jälkeen. Muutospiirustukset ovat nykyisin nähtävissä Arkistolaitoksen internetsivujen kautta.

Opiskelua harjoitus-hälytysten välissä

Viimeisenä kokonaisena lukuvuotena (1938-1939) ennen talvisotaa Monolan 6-luokkaisessa koulussa oli 103 oppilasta sekä kolme opettajaa: **Lyyli Laitinen**, **Aune Moilanen** ja **Richard Välisalo**. Syyslukukausi vuonna 1939 alkoi. Johtajaopettaja Lyyli Laitinen kulki junnalla töissä Viipurista, toinen opettaja Aune Moilanen puolestaan Uuraasta. Lokakuun alkupuolella sodan uhka oli ilmeinen, joten koulunkäynti keskeytettiin. Opin pariin palattiin kuitenkin

Moilanen lähti soittamaan hälytyskeskukseen kysyäkseen, mistä viivästyminen johtui. Sota oli syttynyt. Moilasen palatessa metsässä odottelevien luolensiväät ensimmäiset Neuvostoliiton pommikoneet yläpuolelta matkallaan Viipuriin. Johtajaopettaja Laitisen raskas tehtävä oli lähettää lapset kotiin. Oli vielä varhainen aamu. Viipuriin annettiin ensimmäinen ilmahälytys kello 9.00.

Koululaiset olivat poissa pulpeteistaan, mutta koulu sai antaa vielä hetken suojaa lähikylien asukkaille. Se oli monelle viimeinen kotikulmien tukikohta pitkinä tunteina heidän odotellessaan evakkoon lähtöä 5.12.1939. Talvisodassa Monolan koulun päärakennus vaurioitui pahoin.

Johtokunnan esimiehiä Monolassa:

- Elias Uski 1898-1904
- Konsta Suikki -1906
- Johan (Juhana) Kaukonen -1909
- Julius Ferd Iwaska -1914
- Samuli Ottonen -1917
- Gustaf Härkönen -1920
- Juhana Uski -1928, Elias Uskin poika, kihlakunnanoikeuden lautamies, herastuomari
- Emil Malsten 1928-

Opettajia Monolassa:

- Aino Bärman 1898-1899
- Elin Maria Grönberg 1900-1901
- Maria Jaakkola 1903
- Tilda Kuivalainen 1903-1905
- Ida Elisabeth Landén1905-1906
- Alli (Alviina) Niemioja (o.s. Saarinen), 1906-1923
- Elli Salminen1907-1909?
- Hilja Montonen, väliaikainen opettaja 1909-1910)
- Kalle Koskela, käsityönopettaja 1909-1910
- Vilhelm Edvard (Ville) Niemioja, 1910-1921
- Lahja Hellin Piironen 1921-1932
- Emilia ja Matti Kallonen 1924-1925
- Elvi Nieminen (myöhemmin Ikävalko), alakoulun opettaja 1927-1932
- Richard Välisalo, 1925-kevät 1939
- Lyyli Laitinen, -1939
- Aune Telellervo Moilanen (myöhemmin Rantalaiho), -1939

– Sari Scimone –

Lähteet:

- Johannes, Viipurin läänin Rannan kihlakuntaan kuuluneen Johanneksen pitäjän historia- ja muistelmateos*
- Viipurin kaupungin historia, osa V*
- Kylillä ja kujasilla – Päätilä, Kivitokee, Hannukkala, toim. Anni Granfors*
- Lyht’paalu: 3/1998, Pentti Salmelin / Monolan kylä sai koulun, kun sen itse teki*
- Johannekselainen: 11 ja 12/1969, nimim. Kallelan Tatu / Kävin kansakoulun Monolassa, 6/1972, nimim. Aikki / Kansakouluajoilta, 8/1998, Anni Granfors / Kotiseutumatka Päätilän, Kivitokeen ja Hannukkalan suunnalle*

- Karjala n:o 28 (9.7.1998), Pentti Salmelin / Monolan kansakoulun viimeinen työpäivä,*
- Historiallinen sanomalehtikirjasto, http://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehtihttp://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti*
- Viipurin väestötilasto 1930, https://www.doria.fi/bitstream/handle/10024/69289/vael71_3_1930.pdf?sequence*
- Katiha, Karjala-tietokanta, https://katiha.mamk.fi/https://katiha.mamk.fi/*
- Arkistolaitos; http://digi.narc.fi/digi/http://digi.narc.fi/digi/ Monolan muutospiirustukset 1932 (Viipurin maistraatti > Viipurin maistraatin arkisto > Koulut ja oppilaitokset > Monolan kansakoulu 1932-1932)*

Uuraan Yhteiskoulu – Karjalankannakselta Kotkaan

Tämän historiallisen koosteen kokoamista voi verrata vaikkapa villasukan kutomiseen – sillä erotuksella, että tässä villasukassa ei ole ollut yhtä yhtenäistä lankareijua, vaan yksittäisiä, lyhyitä ja eripaksuisia langanpätkiä. Opinahjon vaiheista on löytynyt pieniä säikeitä eri historiikeissa, joitakin myös vanhoissa sanomalehdissä. Uuraan Yhteiskoulu aloitti yksityiskouluna aikana, jolloin alue kuului vielä Johannekseen. Vuonna 1932 Uuraan alueen omistus siirtyi Viipurin kaupungille. Sodat veivät kahdesti evakkoon ja kerran takaisin kotisaarelle, ja lopulta koulun elintaival jatkui Kotkan Yhteiskouluna vuoteen 1976. Kotkan kaupunginarkistosta löytyi lopulta se pidempi yhtenäinen lanka sukan loppuun kutomiseksi.

Mitä olivat oppikoulut?

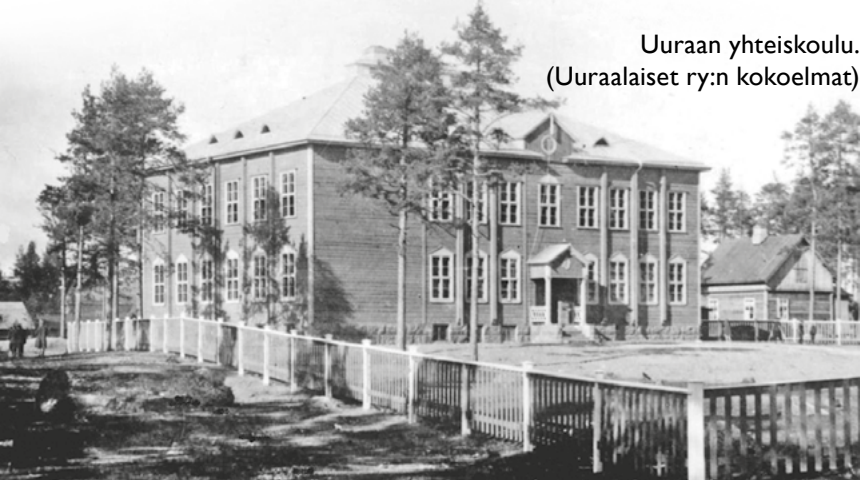
Itsenäisyytemme alkuvuosina oppikoulu oli 8-luokkainen lyseo, jonka viisi ensimmäistä luokkaa muodostivat keskikoulun ja kolme ylintä lukion. Erityisesti yksityisiä keskikouluja – yhteiskouluja – perustettiin maaseudulle, koska sen käyneillä oli kelpoisuus lähinnä käytännön aloille ja mahdollisuus jatko-opintoihin. Oppikouluun pyrittiin pääsykokeissa aikaisintaan kansakoulun neljännen luokan jälkeen, useimmiten vasta viidennen tai kuudennen luokan jälkeen.

Yhteiskoulun alkuvuodet

Toukokuussa 1923 pidettiin Uuraan kansakoululla yleiskokous, johon kutsuttiin kaikki paikkakuntalaiset. Asialistalla oli oppikoulun perustaminen Uuraaseen ja toimeenpanevan ryhmän valitseminen. Oltiin yksimielisiä: keskikoulumuotoinen yhteiskoulu tarvittiin! Kokouksessa valittiin väliaikainen toimikunta hoitamaan asian edistymistä. Sen jäseniksi tulivat rouva **Elvi Kölhi**, opettaja **Alfred Salmela**, merikapteeni **Yrjö Mäkelä**, liikemies **Albert Kottonen**,

kauppias **Adam Tuomela** ja työmies **Antti Gylling** (myöhemmin **Jyllinki**). Toimikunta katsoi osakeyhtiön perustamisen tarpeelliseksi ja pyysi lahjoituksia. Sekä **Hackman & Co** että **Cederberg, Gust. & Co** lahjoittivat 10 000 markkaa. Johanneksen kunta ja Viipurin maalaiskunta lupasivat tukea oppilaitosta 5 000 markalla vuosittain. Asioissa edet-

tiin nopeasti. Valtioneuvosto vahvisti Uuraan Yhteiskoulu Osakeyhtiön yhtiöjärjestyksen 1.9.1923. Osakepääoma oli 150 000 markkaa jaettuna 1500:aan sadan markan suuruiseen osakkeeseen. Opiskelu alkoi 12.9.1923, vaikka viralinen lupa tuli kouluhallituksesta vasta kuukausia myöhemmin. Uuraan viisi-luokkainen keskikoulu oli historiansa

alussa. Ensimmäinen lukuvuosi aloitettiin kaksiluokkaisena. Koulu toimi Uuraan Raittiuskodista vuokratussa huoneistossa. Johtajana oli **Jalmari Karhu**, ja hänen lisäksi opetuksesta huolehti kolme opettajaa.

Oma koulurakennus

Oman rakennuksen suunnittelu alkoi, ja vuokratontti Lompkanniemeä lähellä oli sovituna puolustusministeriön kanssa. Piirustukset valmistuivat, tuotiin hirret rakennuspaikalle ja aloitettiin perustusten teko. Sitten tapahtui jotain odottamatonta; puolustusministeriö perui tontin vuokrasopimuksen. Mikään ei auttanut, oli aloitettava lähes alusta. Uusi vuokratontti löytyi Viipurin kaupungin omistamalta maa-alueelta, taajama-alueen laidalta. Urakoitsija Myllykoski toteutti arkkitehti **Toivo Salervon** piirustusten pohjalta hirsisen, kaksikerroksisen rakennuksen. Koulun vihkiäisiä päästiin viettämään syksyllä 1926.

Uuraan Yhteiskoulun opettajat.....

Alkoi pidempi, vakaampi jakso koulun historiassa, vaikka oman talon rakentamisesta aiheutunut velkataakka toi huolta ja venyttikin osakeyhtiön selkärankaa. Vuodesta 1926 saatiin jatkuva valtionapu. Yhteiskoulun hyväksi toimi torstaisin kokoontunut ompeluseura, joka keräsi varoja mm. järjestämällä myyjäisiä, juhlia, ja arpajaisia. Aktiivisimpia toimijoita ompeluseurassa olivat ompeluseuran johtaja, opettaja **Liina Miettinen** ja **Ida Loikas**. Vuonna 1928 valtioneuvosto myönsi 200 000 markan suuruisen rakennusavustuksen, mikä omalta osaltaan helpotti tilannetta.

Oppilaita saarista ja mantereelta

Alkuaikoina oppilaat olivat kotoisin pääasiassa Uuraan- ja Ravansaarelta tai niiden lähisaarilta (Rahka-, Esi-, Suonion-, Kuurin-, Suit-, Teikarin-, Tuppuran- ja Turkinsaarista). Koulumatkat tehtiin soutu- tai moottoriveneellä, talvisin hiihtäen tai potkukelkalla. Kelirikkoaikoina ja syysmyrskyillä matkat olivat suorastaan hengenvaarallisia ja aikaa vieviä. Mantereelta, esim. Viipurinlahden länsirannalta, kouluun kuljettiin laivalla. Itäpuolelta, kuten Johanneksen Kaislahdesta, matka taittui junalla Uuraan radan valmistuttua vuonna 1926.

Neljännens ja viidennen luokan oppilaista koostunut, vuonna 1926 perustettu toverikunta järjesti illanviettoja ja juhlia. Ystävyyssotteluita pesäpallossa järjestettiin Koiviston yhteiskoulun toverikunnan kanssa, ja muutenkin osallistuttiin urheilukilpailuihin. Partiojärjestöt Saaren Sissit ja Saaren tytöt saivat jäseniä koulun oppilaita. Useat pojat kuuluivat Uuraan merisuojeluskuntaan ja tytöt pikkulottiin.

Uuraan Yhteiskoulun käytyään monet oppilaista hakeutuivat jatkamaan opintojaan Viipurin 8-luokkaisissa yhteiskouluissa.

Viipuriin, Viipuriin – 1930-luvun muutoksia

Lukuvuoden 1929–1930 aloitti satakunta oppilasta. Oppikouluja oli koko Viipurin läänissä tuolloin yhteensä 34.

Uuras liitettiin Viipuriin 1.1.1932, ja siitä eteenpäin Uuraan Yhteiskoulu kuului Viipurin koulupiiriin. Johtajana toimi fil.kand. **Uuno Kalervo Teittinen**, jonka aikana 1926-1932 koulun toiminnan kerrotaan vakiintuneen.

Viipuri tuki yksityistä opinahjoa vuosittain. Vuoden 1936-1937 koulun vuosikertomuksessa todetaan: ”*Kuten ennenkin on Viipurin kaupunki antanut koululle 12 000 mk:n avustuksen.*” Sama vuosikertomus paljastaa, että rehtorinkanslia on ollut vuokrattuna Viipurin kaupunginkirjastolle ja yksi luokkahuone Uuraan kansakoululle, mistä on saatu lisätuloja. Edelleen ilmenee, että kesällä 1936 koulurakennuksen ulkoseinät on laudoitettu 21 600 markan urakkahinnalla.

Lukuvuoden 1936-1937 oppilasluettelossa on 13 oppilasta mainittu merkin-

nällä ’Johannes’. He ovat joko syntyneet Johanneksessa ja/tai heidän silloinen kotipaikkansa on ollut Johannes. Oppilaita tuon lukuvuoden päättyessä on ollut yhteensä 142.

Johtokuntaan Uuraan loppuaikoina kuuluivat toimitusjohtaja **Vilho Rikkinen**, kirjakauppias **Antti Jyllinki**, koulun johtaja **Veikko Parikka**, kansakoulunopettaja **Vihtori Takala**, rouva **Hilja Julku**, rouva **Martta Ryysy** sekä varajäseninä isännöitsijä **A. Malmström** ja työmies **J. Pipinen**. Viipurin kaupunginvaltuuston valitsemina vanhempainneuvoston jäsenenä vuoden 1939 syksyyn asti olivat työnjohtaja **Anton Pipinen**, aluelääkäri **Arvo Saarela**, rouva **Alli Saarinen**, varastokirjuri **Olavi Pipinen** sekä kauppias **August Tiili**.

Kohtalokkaana syksynä 1939 lukukauden aloitti 149 oppilasta ja 8 opettajaa. Se oli vuorossaan 14:s ja samalla viimeinen lukuvuoden aloitus omassa koulutalossa. Johtajaopettajana oli Veikko Parikka. Kauan ei ehditty opiskella ennen evakkoonlähtöä. Talvisodan jälkeen oli jäljellä vain muistot, sillä koulurakennus tuhoutui sodan aikana täysin, mukana niin irtaimisto, opetusvälineet kuin arkistokin.

Evakossa Kotkassa

Koulun toiminta oli keskeytyksissä syksyyn 1940, jolloin opetus aloitettiin uudestaan täysin uudessa paikassa. Kotkan lyseo tarjosi Uuraan Yhteiskoululle tilat opetukseen ja antoi luvan käyttää sen kalustoa, opetusvälineitä ja kokoelmia. Alkukirjastoksi saatiin lahjoituksena noin 300 kirjaa. Opiskelu jatkui uudessa ympäristössä kolmen lukukauden ajan, kunnes saatiin valtioneuvoston lupa siirtyä takaisin kotiin.

12.10.1942–11.2.1944 – takaisin Uuraassa

Evakkojen palattua Karjalaan monet kansakoulut olivat aloittaneet toimintansa jo kevätlukukauden 1942 aikana. Uuraan Yhteiskoulu avautui oppilaille vasta 12.10.1942. Uuraan kansakoulu oli säilynyt ehjänä sodassa, ja sen suojista sai

yhteiskoulukin opetustilansa, Viipurin kaupungin hoitokunnalta vuokrattuna.

Lukukausi 1942-1943 vietiin läpi ilman suurempia ongelmia, samoin syyslukukausi 1943. Helmikuusta 1944 muodostui kohtalon kuukausi. Neuvostoliitto pommitti Helsinkiä ja muita asutuskeskuksia, mm. rannikon kaupunkeja. Ilmapommitusten kiihdyttyä opinnot keskeytettiin 11.2.1944 valtioneuvoston määräyksestä. Viranomaiset antoivat käskyn siirtää vaaravyöhykkeissä olleiden kaupunkien koulut turvaan maaseudulle.

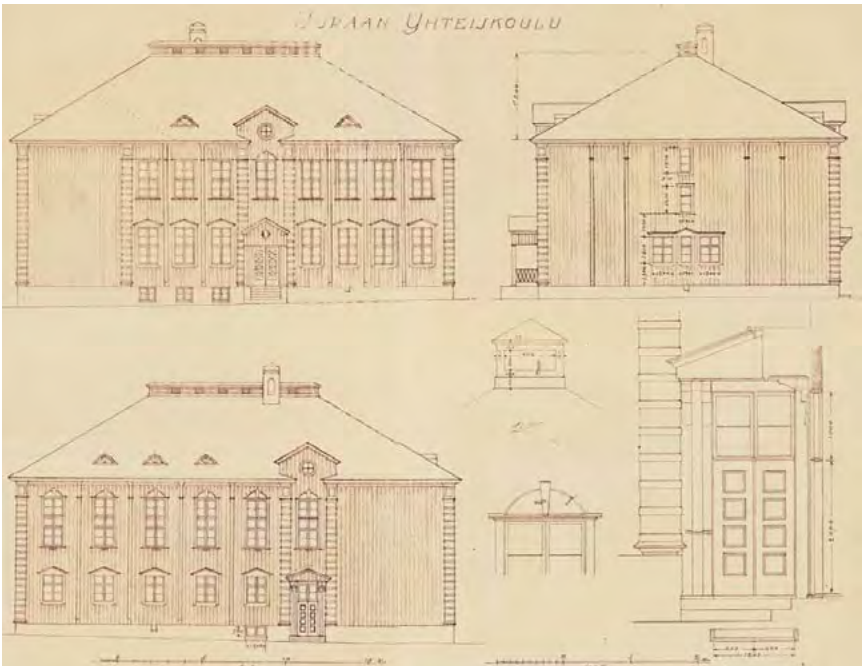
Uusi osoite: Miehikkälä

Helmikuun 23. päivänä 1944 kouluhallitus kehotti etsimään muuta sijoituspaikkaa koululle. Turvallisemmalta vaikuttava paikka löytyi Miehikkälästä. Uuraan Yhteiskoulun oppilaat ja opettajat siirtyivät Miehikkälään, jossa saatiin tilat kirkonkylän kansakoululta. Oman koulun kirjasto ja opetusvälineet otettiin mukaan. Niin opettajat kuin oppilaat majoittuivat kylällä yksityisten kodeissa. Lottajärjestön sikäläinen paikallisosasto huolehti koululaisten muonituksesta kansakoulun lähellä sijainneessa rakennuksessa. Oppilaita on Miehikkälässä ollut 80-126, opettajia kahdeksan. Lähteet kertovat eri lukuja oppilaista. On oletettava, että isompi luku kertoo koulun oppilasluvun ennen Miehikkälään lähtöä ja pienempi lopullisen Miehikkälään saapuneiden lukumäärän, sillä kaikki oppilaat eivät Miehikkälään lähteneet.

Lopullinen pääteasema: Kotka

Uuraalaiset sijoitettiin toisessa evakossa paljolti Kokemäenjoen laaksoon; Kiikkaan ja Karkkuun. Uuraan Yhteiskoululle mietittiin uutta väliaikaista paikkaa, ja sitä Kiikan kunnanvaltuusto tarjosi, huoneistoa Kiikan kirkonkylän kansakoulusta. Järjestelyt opetuksen siirtoa varten oli tehty, kun tuli tieto Moskovan välirauhan ehdoista. Väliaikaisesta oli tuleva pysyvä, oli aika miettiä lopullista kohtaloa.

Uuraan Yhteiskoulun julkisivupiirustus: Kotkan kaupunginarkisto.

ja oppilaat 1929-1930. (Ravansaariseuran arkisto.)

Koulun kotipaikka oli jouduttu jättämään kahdesti, kolmatta kertaa ei tulisi. Kotka satamakaupunkina ja väestöltään isolta osaltaan työläisvoittoisena omaisi huomattavia yhtäläisyyksiä Uuraan kanssa. Lisäksi Kotkassa oli oltu aiemmin, ja jo silloin oli alueella huomattu olevan tarvetta yhteiskoulumuotoiselle keskikoululle; siispä päätökseksi tuli muutto Kotkaan. Valtioneuvosto antoi siirtymisluvan 19.10.1944, mutta ilmeisesti opinnot oli aloitettu jo muutamaa kuukautta aiemmin. Opetustilat löytyivät ennestään tutusta Kotkan lyseosta.

Kouluhallitus suosittelee koululle nimenvaihdosta. Uuraan Yhteiskoulusta tuli Kotkan Yhteiskoulu 19.4.1945. Nimi muuttui, mutta taloudesta vastasi edelleen loppuun asti Uuraan Yhteiskoulu Osakeyhtiö. Kotkan Yhteiskoulu toimi puurakenteisessa talossa nykyisen kirjaston paikalla. Oppilaitos lakkautettiin peruskouluun siirryttyessä vuonna 1975.

Pitkäaikaisia opettajia

Opettajakunnasta pisimpään – niin Uuraan, Miehikkälän kuin Kotkankin ajat nähneenä – oli virassa **Ester Hallenstein-Visapää**, joka oli ensin opettajana 13 lukuvuotta vuodesta 1928 alkaen. Ester toimi tyttöjen valvojana ja opetti matematiikkaa ja luonnonoppia. Hän sai oppilailta lisänimen ’**Matikka**’. Vuonna 1941 Hallenstein-Visapäästä tuli koulun johtaja, ja hän pysyi virassaan vielä 24 lukuvuoden ajan.

Toiseksi pisimpään opettajana toimi vuonna 1934 Uuraassa aloittanut **Aino Mirjami Aho**, jolle opetusvuosia ehti kertyä 36. Hän oli kielen lehtorina, opetti saksaa, ruotsia ja englantia.

Vuodesta 1925 vuoteen 1951 opetti yhteiskoululaisia muutamia virkavausjaksoja lukuun ottamatta opettajapariskunta **Salli** ja **Gabriel Rikkinen**. Gabriel Rikkinen, oppilaiden **Rikuksi**

nimeämä, oli alun perin metsänhoitaja, ja valmistui myöhemmin filosofian maisteriksi. Uuraan Yhteiskoululla hän toimi ensin yhden lukukauden johtajana (1925-1926) ja jatkoi sitten luonnonhistorian, maantiedon ja poikien voimistelun opettajana. Hänen vaimonsa **Salli Rikkinen** (lempinimi ’**Mutsi**’) opetti piirustusta, tyttöjen voimistelua, kaunokirjoitusta, musiikkia ja ruotsia. Salli oli omaa sukua **Parpala**. Hänen isänsä **Juhani Parpala** oli opettaja, ja perhe asui Sallin lapsuudessa Viitasaaren Keitelepuhjan kansakoulun opettajalle varatussa asunnossa. Perheellä oli huvila, jonka isä-Juhani vuokrasi kesäksi 1915 säveltäjä **Leevi Madetojalle** sekä runoilija **Hilja Onerva Lehtiselle** (taiteilijanimeltään **L. Onerva**). Huvilassa on vierailut myös runoilija **Eino Leino**. Tutustuessaan maamme sen ajan kulttuurimme merkittäviin henkilöihin sai Salli Rikkinen varhaislapsuudessaan varsinaisen kulttuurikylvyn, mistä lie nee ollut apua myöhempinä vuosina hänen toimiessaan opettajana.

Uuraan Yhteiskoulun johtajia ja opettajia:

- Jalmari Karhu, johtaja 1923–1924
- Maria Ruutu, johtaja 1924–1925
- Gabriel Rikkinen, johtaja 1925–1926, opettaja 1926–1951
- Uuno Kalervo Teittinen, johtaja 1926–1932, puoliso Martta Teittinen myös opettajana
- Eino Hallikainen, johtaja 1932–1934
- Y.E.Järvinen, johtaja 1934–1936
- Veikko Parikka, johtaja 1936–1941
- Ester Hallenstein-Visapää, 1928-1966, opettaja, johtajana 1941-1966
- Salli Rikkinen (o.s. Parpala), opettaja 1925–1951
- Aino Mirjami Aho, opettaja 1934–1970

– Sari Scimone, Marjatta Haltia –

Lähteet:

- *Johannes, Viipurin läänin Rannan kihlakuntaan kuuluneen Johanneksen pitäjän historia- ja muistelmateos*
- *Viipurin läänin historia V: Autonomisen Suomen rajamaa*
- *Viipurin läänin historia VI: Karjala itärajan varjossa*
- *Viipurin kaupungin historia, osa V*
- *Uuras muistojen saari*
- *Uuras muistojen saari kuvina*
- *Pirkko Kanervo: Jäi vain nimi sankarin*
- *Uuraan Yhteiskoulun matrikkeli 1936-1937*
- *Johannekselainen:*
 - 6/1998 s. 5, Jouko Kinnunen/Muistelot jatkuvat: Paluu Uuraaseen
 - 9/1994, s. 4 Elsa Jorosen koulumuistoi
- *Lyhtpaalu:*
 - 2/2004: Sisko Henttu/Uuraan Yhteiskoulu toimi myös jatkosodan aikana: opin sauna autuas aina
 - 2/2008: Eero Paananen/Uuraan Yhteiskoulun opettajahuoneesta oli linkki Suomen kulttuurin huipulle
- *Historiallinen sanomalehtikirjasto: http://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti*
- *Kotkan kaupungin arkisto: Kaisu Harjunpää/Uuraan – Kotkan Yhteiskoulu 1924-1976, 40 vuotta koulutyötä sataman hengessä*

Kiitokset hyvästä yhteistyöstä Kotkan kaupungin tietopalvelusihteerille Tuija Makkoselle sekä Ravansaari Seura ry:n puheenjohtajalle Pentti Helinille!

Retki Suomen käsityön museoon ja kansallispukukeskukseen Jyväskylään

Kymmenen kansallispuvuista innostunutta henkilöä suunta- si matkansa pienellä bussilla kohti Jyväskylää tutustumaan Suomen käsityön museoon ja Suomen kansallispukukeskukseen. Neljän tunnin mittainen matka kului rupatellessa ja ihaillessa Keski-Suomen kauniita maisemia. Ohi vilahteli koivumetsiä ja järvimaisemia, joiden rannoilla oli runsaasti veneitä. Kaunis ilmakin suosi meitä. Kansallispukukeskus on aivan kaupungin keskustassa Kauppakadulla. Suomen käsityön museossa ja Kansallispukukeskuksessa on perus- näyttelyjä ja vaihtuvia näyttelyjä. Olimme kiinnostuneita erityisesti kansallispuvuista. Niitä oli näytteillä kahdessa eri kerroksessa.

Kansallispuvun juhluvuoden näyttely Suomen kansallispukukeskuksen Kujalla 6.6.2015 – 31.1.2016

Suomalainen kansallispuku on tullut tunnetuksi kuuluisien henkilöiden avulla. Vuonna 1950 valittiin useiden satojen hakijoiden joukosta Pauligin Paula-tyttö. Hakijoiden joukossa oli myös Armi Kuusela, joka karsiutui nuoren ikänsä takia. Paula-tytöksi valittiin nurmijärveläinen Sinikka Kekki, jonka edustusasuksi tuli Sääksmäen puku kauniine kaulakoruineen. Paula-tytöstä tuli erittäin suosittu. Muhoksesta kotoisin oleva Armi Kuusela valittiin Miss Universumiksi vuonna 1952. Kilpailussa hänellä oli yllään Antrean puku. Pukuun kuuluu näyttävä päähine, jota kilpailun tuomarit olivat kutsuneet sarviksi ja kehottaneet Armia ottamaan ne pois päästä. Näyttelyssä olivat molemmat puvut ja valokuvat Paula-tytöstä ja Armi Kuuselasta.

Karjalaisia pukuja oli vähän, ja turhaan odotimme näkevämme siellä Johanneksen pukua. Otaksuimme koko näyttelyn olevan paljon laajemmin, koska se oli juhlanäyttely. Tutkimme tarkasti pukujen yksityiskohtia, erityisesti myös päähineitä. Miesten puvut olivat komeita ja näyttäviä. Kaiken kaikkiaan suomalaiset kansallispuvut ovat kauniita ja värikkäitä käsityötaidon mestarinäytteitä. Muista näyttelyistä voi mainita Teehuoneen tekijät, jossa esiteltiin japanilaista rakentamista ja puutyökaluja. Suomalainen kastemalja -näyttelyssä esiteltiin valtakunnallisen muotoilukilpailun tuloksena 15 erilaista kastemaljaa. Kierrätysmateriaalista oli tehty monenlaista tuotetta. Hauskin niistä oli Marianne-karamellipapereista tehty korsetti. Uusiokäyttöön otettuun vanhaan matkalaukkuun oli tehty pyöreitä reikiä ja sisään oli asetettu lamppu.

Koulukäsitöiden joukosta muistettiin tehdyt patalaput, mustekynän pyyhkimet tai ristipistoilla kirjaillut pienet liinat. Puinen penaali oli aika monellekin tuttu. ”Tommonen miul ol ja tommosen mie oon teht koulus”, kuului useasta suusta. Aulagalleriassa oli näyttely Nypläys harrastuksena. Se oli Suomen Pitsinnyplääjien 25-vuotisjuhlanäyttely ja kertoi nypläysharrastuksen kehityksestä 1920-luvulta nykypäivään. Pitsit olivat niin kauniita ja taitavasti tehtyjä, että ei voi muuta kuin ihmetellä suomalaista käsityötaitoa. Matka Jyväskylään oli ajatuksia herättävä. Innostus ja kiinnostus kansallispukuihin vahvistui entisestään. Kansallispuku 130 vuotta -juhlanäyttely on avoinna 1.2.2016 asti.

– Liisa Katajainen –

Kuolemajärvi juhli talon täydeltä

Kuolemajärveläisten pitkä juhlaperinne Turun Konserttisalissa vaihtui perinteikkääseen juhlaan Turun VPK:n talolla, jonka 400 yleisöpaikkaa tarvittiin viimeistä sijaa myöten. Paikka oli tuttu varhaisemmista juhlailltamista ja puitteet antoivat mukavasti historian havinaa pitäjän väen kokoontuessa ystävineen.

Tällä kertaa juhlapuhujaa ei etsitty kampaan, vaan tehtävään oli kutsuttu pitäjäsäätiön hallituksen varapuheenjohtaja Mika Akkanen. Titteli joulurauhan julistaja oli paikallaan, sillä saimme kuulla joulurauhan tarinan historian hämäristä nykypäiviin. Julistus on ollut erityinen järjestyksenpitoväline, kovennettujen rangaistusten kepitä on muistutettu kuritonta kansaa.

Perinteikäs puhallinmusiikki oli voimissaan. Asialla oli VPK:n oma orkesteri Hannes Merisaaren johdolla. Laaja ohjelmisto lähti Sibeliuksen ja Merikannon sävellyksistä sekä päättyi Rauno Lehtisen ja Jukka Kuoppamäen tuotantoon. Arja Sirkiän lausunnassa tekstinä oli Asko Viholaisen persoonallisia murrerunoja.

Salillinen juhlaväkeä, kuvassa oikealla allekirjoittaneen vieressä kuolemajärveläisistä Raili Suokko.

Asetelma on ollut sama kuin perinteikkäässä markkinarauhassa, mutta joulurauhanjulistuksessa on hartautakin mukana. Turku on jo 30-luvulla alkaneen radioinnin, 80-luvulla alkaneen televisioinnin sekä tietenkin vuosisataisen perinteen johdosta noussut joulurauhakaupungiksi. Tätä käytäntöä on kuitenkin ollut muissakin maamme vanhoissa kaupungeissa; julistustekstit ovat tuoneet pääasian esiin vähän eri tavoin. Luovutetun Karjalan alueella joulurauhaa on myös julistettu. Sortavalasta on tekstiä säilynyt 1600-luvun puolelta, mutta Viipurista ei ole tekstitodisteita jäljellä. Kaupungin muista joulukäytännöistä on päätelty, että on julistus kuulunut kuvioihin sielläkin.

Turkulainen Förin äijä Markku Heikkilä osoittautui juhlassa Siiranmäen mieheksi, sillä hänen äitinsä suku on tuosta Kivennavan kylästä kotoisin. Niistä maisemista hänellä on omakohtaisia kotiseutumatkojen kokemuksia ja juttujen kautta saimme tutustua muun muassa Tenho-enon suoraviivaisempaan kotiseutuoppiin. Karjalaiset murmuistot saivat rinnalleen vahvasti varsinaissuomalaista väriä: areenalle löysivät tiensä niin Mauno, Sauli kuin Ilkkakin. Yleisö intoutui väliaploideihin.

Muisteluksia kuultiin kahdelta kokeneelta säätiöaktiivilta. Hallituksen puheenjohtaja Kalevi Kettinen kertoi jo tervehdyssanoissaan juhlien aloittamisesta 1950-luvun alussa, suorastaan kilpailusta ensimmäisten juhlien järjestämisessä.

Ossi Muurinen palautti mieleen kokemuksia 25-vuotisen asiamiestaipaleen varrelta, juoksupojan hommista, kuten hän tehtävää tiivisti. Molempien puheenvuoroissa oli rivien välissä esillä vetovastuiden muutos. Aika näyttää, miten pitkiä rivienvälit ovat.

Juhlan juontaja Seppo Pirhonen muistutti aiheellisesti, että kerran vuodessa ilmestyvän Kuolemajärvi-lehden tämänvuotinen teema on siirtoväen asuttaminen. Lehteen on koottu muistojen lomaan kattavasti arjen juridiikkaa, menettelytapoja, asutushallintoa paikallisesti ja laajemmin. Siis tietoa siitä, miten kaikki käytännössä menikään.

Kyläkirjat ja monet muut muistotuotteet saivat menekkinsä ja kaupantekota- pahtumat olivat tarinatuokioita, kuten karjalaiseen elämänmenoon kuuluu. Juhlatunnelmista kiittäen...

– Hannu Rastas –
Kuvat Seppo Pirhonen

< Puhallinorkesteri Karjalan termäsil.

Retki Seilin historialliselle sairaalasaarelle

Nauvon satamassa siirryimme M/S Östernin matkustajakannelle nauttimaan luonnonkauniista merimaisemasta lipuessamme Seilin saaren rantaan. Turun yliopiston opas, Seilin museovastaava **Taina Niemi** johdatti ryhmämme saaren historiallisiin tapahtumiin. Hän kertoi kuningas **Kustaa II Adolfin** julkaiseen käskykirjeen 15. heinäkuuta 1619. Turun ulkopuolelta piti löytää saari, johon perustettaisiin uusi leprasairaala. Sinne sijoitettaisiin kaikki Turun hospitaalien leprapotilaat, mielisairaita ja muita kroonikoita. Tähän tarkoitukseen valittiin Seilin saari, koska se sijaitsi Turku-Tukholma-laivareitin varrella, sen suojassa oli vanhastaan käytetty ankkuripaikka ja hautausmaaksi soveltuva hiekkaharju. Pääsaaren itäpuolelle, kapean salmen erottamalle saarelle, rakennettiin ensin leprapotilaita varten neljä asuinrakennusta, leivintupa ja sauna. Pääsaarelle, jossa oli maatila, rakennettiin pappila, asuin- ja talousrakennuksia sekä sairaala mielisairaille ja muille potilaille. Myöhemmin maankohomisen seurauksena saaret ovat yhdistyneet.

Aluksi saarelle tuotiin Turun Pyhän Yrjön hospitaalista noin 20 leprapotilasta. Lisäksi siirrettiin ”pyhänhengenvaivaisia” Turun Pyhän Hengen huoneista vuodesta 1624 lähtien. Leprapotilaille ei järjestetty varsinaista lääkarinhoitoa. Ensimmäisen kerran saarella vieraili lääketieteen oppinut vuonna 1686. Hoitokeinoina olivat paloviina, parantavien lähteiden vesi ja Jumalan sana. Hospitaalin johdossa olivat läänin maaherra ja Turun piispa. Paikallisesta valvonnasta vastasi Nauvon kirkkoherra.

Isonvihan (1785-1840) aikana useat rakennukset, myös kirkko, pääsivät huonoon kuntoon ja leprasairaiden määrä laski voimakkaasti, joten saarelle siirrettiin lähinnä mielisairaita. Viimeinen leprapotilas kuoli 1785. Mielisairaala kuitenkin toimi aina vuoteen 1962 asti, viimeiset 70 vuotta naismielisairaala. 1851 rakennettiin uusklassinen rakennuskokonaisuus. Pitkän käytävän varrella oli pieniä yhden hengen huoneita,

Auringon kultainen kehrä nousi taivaalle lämmittämään elokuun 15. päivänä Simo Hörkön sukuyhdistyksen järjestämää retkipäivää. Kohteena oli historiallinen Seilin saari. Porista lähtenyt bussi keräsi matkan varrelta 47 kohteesta kiinnostunutta henkilöä. Yllättävän paljon oli suvun nuorta väkeä mukana. Aamukahvi Sattmarkin kahvituvalla avasi aamu-unistimpienkin silmät kesän ehkä kuumimpaan lauantaipäivään.

1851 rakennettu sairaala, nykyinen Turun yliopiston rakennus

Aamukahvilla Sattmarkin kahvituvalla.

joissa mielisairaita potilaita pidettiin eristyksessä.

Seilin puukirkko, joka rakennettiin 1733 vanhan, ränsistyneen kirkon paikalle, on nykyisin museokirkkona.

Rakennusmestarina mainitaan merimaskulainen **Kaarle Jaakonpoika**. Kirkko on muodoltaan ristikirkko. Kuoriaitaa vastaava aita erottaa kirkon länsiosan, jossa istuivat tarttu-

Kirkkosali.

vien tautien vaivaamat eli spitaaliset. Sairaiden puolella on oma pieni alttari ja sisäänkäynti, joka nykyään on suljettu. **Helge Stenin** vuonna 1948-1949 maalaaman alttaritaulun aiheena on

”Myrsky Genesaretinjärvellä”. Kirkossa järjestetään muutama jumalanpalvelus vuodessa. Kirkkopihalla on kellotapuli, joka on rakennettu 1960 vanhan tapulin piirustusten mukaan. Seilissä kuolleiden 663 spitaalisen muistoksi on pystytetty

puinen risti vuonna 1982. Kirkon takana on hautausmaa, joka on vielä nykyäänkin käytössä. Vanhoissa sairaalan ja maatilan rakennuksissa toimii nykyään Turun yliopiston Saaristomeren tutkimuslaitos. Historiankirjoituksista piirretty ankea kuva Seilistä, jonne suurin osa asukeista tuli jäädäkseen. Seilin tarina on pitkä, mutta sairaalasaarena sen tarina päättyi vuonna 1962.

Päivän päätteeksi ravintola L'Escalen noutopöydän antimet maistuivat nälkäisille retkeilijöille. Kotimatalla ajatukset pyörivät saaren historiallisissa tapahtumissa ja niissä kärsimyksissä, joita nuo ihmispoloiset joutuivat kokemaan. Retken nuorimmat, sisarukset **Roni** ja **Nea**, kokivat matkan kiinnostavana ja hyvin järjestettynä. Maisemat olivat heidän mielestään todella kauniit. Nea lähtisi mielellään toistekin saarelle käymään. Heistä oli mukava saada tietoa saaren historiasta. Kierros oppaan johdattamana oli Ronin mielestä erittäin mielenkiintoinen.

– Eira Laiho –

Auran Tikka

Vein käytettyjä lastenvaatteita myyntiin Auraan kirpputorille alkuvuodesta. Kuukausien päästä selvisi, että paikan aina ystävällinen omistaja Heidi on sukunimeltään Tikka. Voisiko kyseessä olla suku Karjalankannakselta?

Karjalaisiipa hyvinkin ovat! Ilmeni, että **Heidin** isoisä **Arvo Uolevi Tikka** (1920–1984) oli syntynyt Koiviston Römpötillä ja isoäiti **Eila Hellin** o.s. **Sokura** (s.1923) Kuolemajärven Hatjalahdella. Arvo Tikan äiti **Hilda Maria** (1905–1951) oli omaa sukua **Reponen**, Johanneksen Revonsaaresta, ja Arvon isälinja periytyy suoraan Tikkanen Tikoista. **Kaarle Tikka** (1729–1799) **Katriina**-vaimoineen oli se, joka muutti Tikkalasta Koivistolle.

Heidin isä on **Juha Tikka**. Heidi on toista Kannaksen ulkopuolella syntynyttä sukupolvea.

Keitä perheeseesi kuuluu?

– Perheeseeni kuuluu aviomies **Jani** ja tyttäret **Ella**, **Erika** ja **Enni**. Tulen kaksikielisestä perheestä, josta isä **Juha** on suomenkielinen ja äiti **Solveig** ruotsinkielinen. Olen vanhin neljästä tyttärestä. Isäni vanhemmat tulevat

Karjalasta ja äitini vanhemmat Karjaalta Länsi- Uudeltamaalta. Olemme mieheni kanssa molemmat Raisiosta kotoisin ja olemme asuneet kohta kymmenen vuotta Aurassa.

Omistat Auran Aarteet -nimisen kirpputorin. Miten yritystointi alkoi?

– Erilaisia työkokemuksia minulla on monesta työpaikasta: niin rautakaupasta, sisustusliikkeestä, ruokakaupan kassasta, lahjatavaramyynnistä kuin kangaskaupastakin. Yhteinen yritys ystävän kanssa kuuluu myös työhistoriaan. Matka Turun ja Auran välillä oli välillä pitkä, varsinkin talvisin. Haaveena on aina ollut oma yritys, jossa saisin myydä omia käsityötuotteita. Niitä kun tuli tehtyä iltaisin, möin tuotteita nettikirpparilla ja tuttaville, lähinnä ruokalappuja ja koristepöytäjä.

Ajatus kirpputorin perustamiseen tuli oikeastaan mieheltäni. Siinä voisin samalla myydä omia tuotteita toimini-mellä. Ajatuksena oli, että Aurassa olisi joku paikka mihin mennä ja kuluttaa aikaa tai tavata tuttavien. Samoihin aikoihin kun olin perustamassa kirpputoria, Aurasta lopetti kangaskauppa, joten ajattelin, että samalla otan myös ompelelutarvikkeita myyntiin ja tarjoaisin myös ompelupalvelua.

Mistä on peräisin innostus käsitöihin?

– Molemmat isoäidit ovat olleet kovia tekemään käsitöitä, joten olen ilmeisesti perinyt taidon heiltä. Olen aina tykännyt tehdä käsilläni töitä, joko askartelemalla tai ompelemalla. Koulussa valinnaisaineena oli tekstiilityö ja kuvaamataito. Lukion jälkeen hain tekstiiliartenomilinjalle, jolta valmistuin 2003. Isoäitieni iloksi kolkuttelin kangaspuilla. Osasin myös arvostaa heidän tekemiään käsitöitä. Työpaikka kangaskaupassa olikin ilo käsityöihmiselle, siellä sai ideoida ja suunnitella. Lapsilleni ja itselleni olen myös ommellut eräitä vaatteita.

Mitä juuret Kannaksella merkitsevät sinulle?

– Olen jollain tavalla ylpeä siitä, että minulla on karjalaista verta. Varsinkin nyt, kun isoäitini nukkui pois kesällä 2015. Isovanhempieni perinteitä yritän vaalia.

Millä tavoin karjalaisuus näkyi lapsuuden perheessäsi?

– Karjalaisuus näkyi lähinnä joissain perinteissä. Mökillä oli aina Karjalan väreissä oleva isännänviiri ja juhannuksena laulettiin ”Heilin minä Karjalasta löysin”. Toki pienenä luulin että laulettiin ”Heidin minä Karjalasta löysin”. Karjalanniirakoita oli aina tarjolla, kun oli joulut tai juhlat. Isoäitini opettikin meitä tekemään karjalanniirakoita. Toki kuoret teemme modernisti pasta-koneella.

Palmusunnuntaina käytiin virpomassa, ja palkat haettiin vasta pääsiäisenä, silloin pukeuduttiin noidiksi. Nämä nyt ehkä päällimmäisenä tulevat mieleen.

Perheesi jäseniä on käynyt tutkimassa entisiä suvun kotipaikkoja Koivistolla ja Kuolemajärvellä. Onko omissa suunnitelmissasi lähteä kotiseutumatkalle?

– Olisi ehkä pitänyt jo käydä, kun perheeni kävi edellisen kerran. Jos siskoni ja serkkuni suunnittelevat uutta matkaa, lähdän kyllä mukaan. Olisihan se hienoa käydä, ennen kuin kaikki vanha on poissa.

Olet siirtokarjalaisten toista sukupolvea. Mitä nykyaikana karjalaisten pitäjaseurojen pitäisi mielestäsi tehdä, jotta toimintaan tulisi mukaan myös nuorempaa polvea?

– Nyt kun isoäitini on poissa, tuntuu että osa karjalaisuudesta katoaa. Pala palalta tämä kansa ja perinteet katoavat. Toivoisin, että sukutapaamiset voisivat auttaa ylläpitämään näitä saatuja perinteitä ja tarinoita Karjalasta. Olisi mahtavaa saada lukea tarinoita ja nähdä kuvia menneiltä ajoilta. Toki perinteitä pitäisi myös pitää yllä, vaikka ihan karjalanniirakan paistolla.

– Sari Scimone –

Tuulan vanhemmat ovat hiljattain edesmennyt **Immanuel (Manu) Virsu** (1927–2015) ja **Anni Tuulikki** o.s. **Haapanen**. Tuulan äidin isänpuoleinen suku on Uskelan seudulta. Tuulan syntymän aikaan perhe asui Paimiossa, ja hän ehti hetken aikaa kuulua Johanneksen seurakuntaan. Tuulalla on sisar ja veli. Tuulan isän isä **Matti Virsu** (1894–1956), oli kotoisin Säkkijärveltä ja isän äiti **Anna Maria** o.s. **Akkanen** (1902–1984) oli Kuolemajärveltä.

– Sitten he (en ole koskaan päässyt oikein selville, onko se ollut 1920-luvun lopussa vai 1930-luvun alussa) ovat muuttaneet Johannekseen sinne Kaislahden koulupiiriin alueelle. He ovat asuneet siellä Pentinniemessä jonkin aikaa ja jossain muuallakin, ja sitten he rakensivat pienen oman mökin ihan radan varteen. Pappa oli ainakin jonkin aikaa töissä Pitkäsaaren sahalla. Sahan toiminnan loputtua noin 1937–1938 hän toimi käsittäkseni rakennustöissä ja mahdollisesti satamassa, kertoo Tuula Virsu. Perhe asui aivan Huistuppulan ja Niemelän rajalla, radan varressa (talo nro 16/Kaislahden koulupiirin kirja s. 28). Tuulan isä, **Manuksi** kututtu **Immanuel**, syntyi perheen asuessa Säkkijärvellä, samoin kuin isän vanhempi veli **Aarne**. Perheen muutettua Johannekseen syntyivät siellä vielä tytöt **Maija** ja **Anja**. Perheen pojat Manu ja Aarne kävivät koulua Kaislahden koulussa. Anjakin ehti käydä sitten väliaikana.

Ensimmäinen evakko aika

Talvisodan evakosta ja siihen liittyvistä asioista ei perheen keskuudessa paljon puhuttu. Virsun perhe päätyi silloin Kiskoon Salon seudulla. – Pappa oli ilmeisesti linnoitustöissä Hangossa, hän oli työvelvollinen, ei joutunut sotaan sinänsä mukaan. Pappan nimeä ei ole sen tähden Kiskon (siirtoväen) listassa. Aarne ja isä olivat sitten koulussa, kävivät Kaukurin koulua. Tytöt olivat silloin niin pieniä vielä, etteivät olleet missään koulussa, kertoo Tuula.

Kartta: Karjalan kartat/Maanmittauslaitos ja Topografikunta 2009.

Paluu Huistuppulaan

Kun Johannekseen pääsy mahdollistui jälleen, perhe palasi kotiin. – He palasivat keväällä 1942 takaisin. Se on ollut se mökki silloin pystyssä siellä, ja he ovat päässeet siihen asumaan. Kodin naapureina olivat **Finnholmit**, joiden poika **Leo** oli Manu Virsun kavveri. **Paavo Lipponen** oli myös Manun kavereita, ja on yksi kummeistanikin. Isäni Manu oli jonkun aikaa ilma-suojelujoukoissa. En koskaan päässyt perille, miksi hän lopetti sen sitten jossain vaiheessa. Aarnehan (isän veli) joutui palvelukseen jossain vaiheessa, hän oli niitä viimeisiä ikäluokkia, jotka joutuivat sotaan mukaan. Pitkäsaaren sahan ei varmaan tuolloin toiminut,

Tullaan tutuksi: Tuula Virsu

Kuulaana syyskuun päivänä tapaan entisellä työpaikallaan Salon kirjastossa Tuula Virsun, nykyisen turkulaisen. Tuula on ollut tuttu näky Johannesjuhlilla 1980-luvun lopulta lähtien ja usein mukana Kaislahden koulupiirin kokoon-tumisissa. Hän on myös toimittanut Kaislahden koulupiiristä kertovan kirjan. Mutta mikä hänet yhdistää johannekselaisiin?

Tuula Virsu Salon kirjastossa, entisellä työpaikallaan.

Aarne, Anna ja Maija, Matti ja Anja sekä Manu Virsu kesällä 1937. (Tuula Virsun kokoelma.)

Perhe pelastui joutumasta Simolan pommituksiin. – Sen mamma aina sanoi, että se oli paikallinen veturikuski, että hän ajoi sen junan kallionkielekkeen suojaan. Isäkään ei koskaan suostunut puhumaan siitä (tilanteesta) kauhean paljon. Siinä pommituksessahan meni myös johannekselaisia. Ehkä he (menehtyneet) eivät olleet siinä samassa junassa, vaan sieltähän meni useita junia. Sen tiedän, että he (oma perhe) ovat olleet tavarajunassa. Isä ainakin sanoi aina, että kun he olivat sinne asemalle päässeet, niin siellä oli Viipuriin päin menevä juna, joka oli tavarajuna ja isä katsoi, että siellä oli jotain tavaraa ja isä oli sanonut että nyt mennään tuohon, se ei enää mene Viipuriin se juna ainakaan. Tämä on isäni kertomaa, toteaa Tuula. Manu Virsun muistelmia evakkoon lähdöstä on luettavissa kokonaisuudessaan Kaislahden koulupiiri -kirjan sivulla 218.

Kaipuu meren läheisyyteen

Perheen sijoituspaikaksi tuli Paimio. Lapsista vanhin Aarne oli jo lähtenyt kotoa, ja toiseksi vanhin Manukin perusti perheen jonkin ajan kuluttua. Pappa-Matti ja mamma-Anna ja kaksi Manun sisarusta asuivat hetken aikaa vierekkäisissä huoneissa Manun perheen kanssa Paimion Kauhaisissa, mutta muuttivat sitten Kotkaan 1940-luvun lopulla tai ihan 1950-luvun alussa. – Pappa halusi mennä lähemmäs rajaa, kun hän oli ollut meren rannalla, Paimiohan ei sillä tavalla ole meren rannalla, niin hän halusi itään päin, kertoo Tuula. Kolmen sukupolven perhe oli hajonnut, jäljelle jäi Tuulan ydinperhe. Kotkassa käytiin kyllä kyläilemässä junalla ja linja-autolla, ja kun Tuulan isä Manu hankki auton vuoden 1955 tienoilla, ajettiin kyläilemässä parikin kertaa vuodessa. Silloin poikettiin aina perinteisesti myös Langinkoskella.

Tuulan työura

Tuulan lähtiessä opiskelemaan Turun yliopistoon ja sisarukset töihin tai jatkamaan opintojaan muutti koko perhe Turkuun. Perhe on asunut myös muilla paikkakunnilla. Kun työnsaanti ei vaikuttanut helpolta, pääsi Tuula Turun yliopiston kirjastoon konekirjoittajaksi 1960-luvun loppupuolella. – Sitten vapautui yliopiston kirjastossa harjoittelijan paikka, olin siis siellä töissä ja suoritin kirjastoalan tutkinnon. Sitten alkoi tulla kaikenlaisia muutoksia, ja lähdinkin kokeilemaan alkuperäistä ammattiani. Kiersin vähän muualla. Alkoi tehdä mieli tulla takaisin ja mietin, että saisin paremmin kirjastoalan paikan, kertoo Tuula. Tuula päätyikin seuraavaksi asumaan Saloon ja töihin Salon kirjastoon. Elettiin 1980-luvun puoltaväliä, ja Saloon oli juuri valmistumassa uusi kirjastorakennus. Tuula muutti Saloon, ja työskenteli Salon kirjastossa yhtenä useammasta kirjastonhoitajasta eläkkeelle jäämiseensä asti (vuoteen 2012). – Se, että tänne oli tulossa uusi rakennus oli aika ratkaisevaa. Ja Salo on kuitenkin sen verran iso paikka. Sikäli sekin oli taustalla, että äitini isä oli Uskelasta lähtöisin, kertoo Tuula.

Sukututkija

Tuula on harrastanut pitkään sukututkimusta. Kun kotipaikaksi vaihtui Salo, hän liittyi myös Salon Seudun Sukututkijoiden jäseneksi. Hän on ollut siinä mukana lähes yhdistyksen perustamisesta lähtien ja toiminut ajoittain myös sen sihteerinä ja rahastonhoitajana. Tuulan sukututkimuksissa on ilmennyt hiljattain mahdollisuus, että hänellä saattaisi olla 1700-luvun alkupuolelta juuria Johanneksestakin, tarkemmin sen saaristosta, mutta asian tutkiminen on kesken. Innokas sukututkija lukee viittä karjalaista pitäjälehteä ja niiden lisäksi Karjala-lehteä. Niissä kiinnostavat ensisijaisesti historia-artikkelit, erityisesti henkilöhistoriat.

Kotiseutumatkoista

Monia, monia kertoja on Tuula käynyt tutkimassa ja katsomassa sukunsa kotipaikkoja Karjalankannaksella kaikissa pitäjissä, missä sukua on asunut, ja muuallakin. Hän aloitti kotiseutumatkat silloin, kun matkustaminen Kannakselle mahdollistui. Usein matkoilla oli mukana Manu-isä. Johannekseen suuntautuneista matkoista useimmat ovat olleet Kaislahden koulupiiriläisten matkoja.

Miltä näyttää Huistuppulassa nykyisin, onko isovanhempien rakentaman mökin kivijalka vielä jäljellä?

– Kivijalkaa ei varmaan varsinaisesti ollutkaan siinä mökissä. Vaan (jäljellä on) se, mihin hella muurattu, siitä olen sieltä palasia tuonut aina välillä.

Ensimmäisillä kerroilla siellä näkyi selkeästi piha-alue, nyt se on ruohottunut jo niin paljon kaikki, että sitä on vaikea havaita, puut ovat kasvaneet ja venäläiset ovat vetäneet siitä sellaisen voimalinjan, ettei sinne oikein enää pääse.

Ajatuksia perinteiden jatkumisesta

Nykyisin varmasti jokaisessa pitäjäseurassa mietitään, miten saataisiin nuoret mukaan jatkamaan karjalaisia perinteitä, edes seuraava nuorempi polvi, tai ylipäätänsä kiinnostumaan juuristaan. – Minusta tuntuu, että nuorista sukututkimuksen kautta saattaa joku innostua asiasta, mutta aika vähän. Sitten, kun omia vanhempia ei enää ole, niin aika moni kiinnostuu siinä vaiheessa. Luulen, että minun ikäpolveni alkaa olla sitä, että ei ole eletty sellaisessa karjalaisessa ympäristössä niin kuin jossain on eletty, eikä ole ollut sillä lailla kosketusta (karjalaisuuteen). Niillä, jotka ovat olleet lähempänä toisia (esim. isovanhempiaan), on ehkä paremmin tämä systeemi, miettii Tuula.

Tuulan vinkit omista karjalaisista suvuistaan kiinnostuneille

Useassa vuosikymmenessä sukututkimuksen tekeminen on muuttunut oleellisesti. Mutta miten omasta kannakselaisesta suvustaan kiinnostunut voisi nyt aloittaa sukunsa tutkimisen? Tuula kertoo itse aloittaneensa kokoaamalla tietämänsä ja muistamansa ruutupaperille, mm. sen, minkä nimisiä olivat isovanhemmat ja muut sukulaiset: sedät, tädit, serkut ja muutkin, milloin syntyneet, missä asuivat tai olivat asuneet, mahdolliset ammatit, syntymä- ja kuolinajat (edes suunnilleen), jotka tietää tai saa vaikkapa kyselemällä selville. Hän kehottaa tutkimaan kohdepaikkakunnasta kertovia historiakirjoja, kyläkirjoja, oppaita ja karttoja. On suositeltavaa osallistua eri paikoissa järjestettävälle sukututkimuksen kursseille, ei vain oppimisen vuoksi, vaan myös koska siellä oppii tuntemaan muita sukututkijoita ja saa itsensä verkottumaan heti alkuunsa. Verkottuminen on sukututkijalle tärkeää. Kotoa löytyvät asiakirjat on syytä kartoittaa, esim. jos löytyy vanhoja perukirjoja ja lainhuutoasiakirjoja, niissä on aina jotakin.

– Korostan kotiseutumatkojen merkitystä. Minä olen aika paljon näiltä kylämatkoilta saanut, asiat tavallaan avautuvat siellä vähän eri lailla. Saa sellaista pientä vinkkiä aina, mitä ei muuten tulisi. Korostan kylämatkailun merkitystä juuri siinä. Se antaa sellaista (mitä ei muuten saisi), ja näkee sen ympäristön jotenkin – missä nämä (sukulaiset) ovat eläneet aiemmin, vaikka se ei ole(kaan) sitä samaa enää, mutta siitä saa jonkinäköisen kuvan; järvet ja joet ja vesistöt ovat samoja paikkoja, metsä ja pelto ovat muuttuneet, pellonkin voi tunnistaa, kun aikansa hakee. Aika paljon olemme jonkin ryhmän kanssa aina hakeneet jotain (kohdetta) ja kyllä sen lopulta tunnistaa. Toisilla on parempi taito löytää asutuksen merkkejä. Kylämatkat ryhmässä kannattavat – ei siellä oikeastaan yksinään tee mitään, tai sitten pitää olla erittäin hyvä kielitaito, että pärjää siellä, toteaa Tuula lopuksi.

– Sari Scimone –

Johannes-Seuran perinteinen talviristeily Turku – Tukholma – Turku, Baltic Princess 7.2.-8.2.2016 (su-ma)

Tarkemmat tiedot marraskuun lehdessä.

Tervetuloa!
– Ohjelmatoimikunta –

★ Johannes-Seuran PIKKUJOULUA vietetään ★ sunnuntaina 29.11.2015 klo 16 alkaen Piikkiön Pontelassa

★ Tarkempi ohjelma marraskuun Johannekselaisessa. ★

Perinnekekäsityökerho

Perinnekekäsityökerho kokoontuu Johannes-Seuran toimistolla Myllytie 1, Piikkiö

la 17.10.2015 klo 10 alkaen.

Teemana etupistokirjonta/käspaikka ja neulakinnastekniikka. Tervetulloo mukkaa!

Hörkön sukuseura SUKUTUTKIMUSTILAISUUS

Sunnuntaina 11.10.2015 klo 13.00 Johannes-Seuran toimistolla, Myllytie 1, Piikkiö.

Hakutyökaluina mm. tietotekniset laitteet. Nuoret ja vanhemmat suvusta ja sukututkimuksesta kiinnostuneet, tervetuloa! Kutsu koskee myös Simo Hörkön sukuyhdistyksen jäseniä. Kahvitarjoilu

Koskijärveläiset

Kokoonnutaan taas Johannes-Seuran toimistoon sunnuntaina 25.10.2015 klo 13, juodaan kahvit ja muistellaan menneitä.

Tervetuloa!
– Elvi ja Paavo –

Vahtola-Rokkala-Riionsaari

Vahtola-Rokkala-Riionsaari-kylien syystapaaminen la 10.10. klo 13.00 Johannes-Seuran toimistossa Myllytie 1, 21500 Piikkiö. Tervetuloa muistelemaan, laulamaan ja nauttimaan kaalipiirakkaa.

Huomio Matti Pentin jälkeläiset!

Kesän Johannesjuhlista sukutapaamisemme yhteydessä sovimme Johanneksen Vahtolan Pentinmäkeä asuttaneiden **Matti ja Helena** (o.s. **Stade**) **Pentin** ja heidän lastensa Juonaksen (puolisonsa **Anna Kristiina** o.s. **Nikulainen**), **Simonin** (puolisonsa **Anna Karolina** o.s. **Riikonen**), **Konstantinin** (puolisonsa **Sofia Wilhelmina** o.s. **Vyryläinen**) ja **Annan** (puolisonsa **Alexander Andersson Hiiri**) sekä heidän jälkeläistensä vaiheista Johanneksessa kertovan tarinallisen sukukirjan tekemisestä. Kirjan on tarkoitus valmistua ensi vuonna Matti Pentin syntymän 200 vuotisjuhlavuoden kunniaksi. Nyt toivommekin kaikilta sukumme jäseniltä aktiivista osallistumista kirjan aineiston kokoamisessa sukumme vaiheista kertovien tarinoiden ja niitä elävöittävien vanhojen johanneksenaikaisten valokuvienkin muodossa. Kirjan materiaalia vastaanottaa ja sen tekstipuolesta vastaa sukumme oma tietokirjailija **Anne Pentti**. Tarinoita hänelle voi lähettää mieluiten sähköisesti osoitteella anne@fandonia.fi. Toki myös muulla tavoin vastaanotetut tarinat ovat tervetulleita, niiden toimittamisesta sekä vanhojen valokuvien skannauksesta voi sopia esimerkiksi soittamalla Annelle puh. 044 7749 179.

Nyt kaikki innolla taltioimaan tarinoiden muodossa sukumme perinnetietoa!
Terveisin sukukirjatyöryhmäläiset **Anne, Heikki, Kari, Matias ja Hannu**

PS. Kesällä 2016 tulemme myös tekemään juhlamatkan sukumme juurille Pentinmäelle Johanneksen Vahtolaan. Majoitumme Johanneksessa aivan Pentinmäen lähellä sijaitsevaan, suomalaisten rakentamaan Lokki-hotelliin, joten tutustuminen sukumme juuriin tulee sujumaan vaivattomasti. Matkan toiveidemme mukaisista käytännön järjestelyistä vastaa raiiolainen Ritvan Matkat – Startours (puh. 040 5542694). Juhlamatkan toteuttamisaikataulusta ja sen ohjelmasta tulemme tiedottamaan myöhemmin tarkemmin oman pitäjälehtemme Johannekselaisen sivuilla.

Myös sukumme nuorempi polvi joukolla mukaan tutustumaan johanneslaisiin juuriinsa!

Terveisin **Hannu**

Koulupiirien ja sukuseurojen yhteystiedot

Olemme pyytäneet koulupiireiltä, kyliltä ja sukuseuroilta aineistoa yhteyshenkilöistä, yhteystiedoista ja mielellään muutaman lauseen yhteisöjen ajankohtaisesta toiminnasta. Tietoja on saatu, mutta monen yhteisön tiedot puuttuvat vielä. Julkaisemme ne lehdessä ja seuran kotisivulla. Pyrimme helpottamaan uusien osallistujien mukaan tuloa toimintaan. Toimita tiedot seuran toimistoon tai sähköpostina johannesseura@elisanet.fi tai viestit **Marjatta Haltialle** puh. 050 387 3064.

UUODEN 2014 KARJALAINEN PITÄJÄKIRJA 496 sivua, yli 300 kuvaa, henkilöluettelossa n. 1500 nimeä.

**Hinta: 35 €/kpl,
3 kirjaa 100 €.**

+ toimituskulut (nouto postista):
**9,30 €/kirja, 11,30 €/2 kirjaa,
13,30 €/3 kirjaa.**

Lähetykset ulkomaille:
maakohtainen hinnoittelu.

Tiedustelut:

Johannes-Seura ry, Myllytie 1,
21500 PIIKKIÖ, puh. 02 4795 118,
email: johannesseura@elisanet.fi

Teoksen kirjoittaja Pirkko Kanervo on juuriltaan johannekselainen.

Päätilän koulupiiriläiset

KOKOUSKUTSU

Päätilän koulupiiriläisten Syyskokous pidetään lauantaina 14.11.2015 klo 13.00 Littoisten Monitoimitalolla. Kokouksessa valitaan koulupiiriläisille puheenjohtaja sekä johtokunnanjäsenet erovuoroisten tilalle. Tervetuloa Littoisiin entistä suuremmalla joukolla ja ottakaa jälkeläisiännekin mukaan. Pieni paketti mukaan.

Johtokunta

TULE VIIPURIIN 27.-29.11. KESÄKAUDEN MUISTELOIHIN!

Hintaan sis. bussimatka, majoitus ”**VIIPURI**”-hotellissa 2-hengen huoneissa, **PUOLIHITO-RUOKAILUT**, hoitokuluvakuutus, ryhmäviisumi, ostoskierrroskuljetukset sekä 28.11. Ortodoksikirkkoon opastettu käynti. **Puolihoitoon sisältyy 28.11. JOULU-ILLALLINEN**, glögiä ja muita juomia!

260,-
Porvoo-Vaalimaa alueelta tulevilta 250,-

28.11. Eremitaasin näyttely opastettuna/tulkattuna 10,- lisämaksu. **Viisumit hankitaan digi-anomusten allekirjoituksia väärentämättä.** Bussireitti: Pori-Rauma-Turku-Kaarina-Salo-Helsinki-Vaalimaa **Varaukset Matka-Mekka Oy Puhelin 02-8423512** matka-mekka@uusikaupunki.fi ohjelmat; www.matka-mekka.fi

Autokorjaamo Testipiste M. Hiiri

Hallimestarinkatu 22
20780 KAARINA

Puh. (02) 243 5585
Faksi (02) 243 5100
Gsm (0400) 824 767
markku.hiiri@testipiste.fi

TOYOTA

autokorjaamo m.hiiri
testipiste

Johannekselainen

Johannekselainen ilmestyy n. 10 kertaa vuodessa

Kustantaja ja julkaisija:

Johannes-Seura ry

Toimisto:

Myllytie 1 (Kirkonkulma) 21500 Piikkiö, puh. 02-4795 118

Avoinna: **keskiviikkoina** klo 12-17 ja kuukauden ensimmäisenä

ja **kolmantena arkilauantaina** klo 10-15. (ks. sivu 2)

www.johannes.fi

sähköposti: johannesseura@elisanet.fi

Päätoimittaja:

Hannu Rastas, Saksantie 89, 21500 Piikkiö

Puh: 050-3541 363

Sähköposti: hannu.rastas@dlc.fi

Lehtitoimikunta:

Marjatta Haltia, Liisa Katajainen, Sari Scimone,

Kaija Sipilä ja päätoimittaja.

Lehden toimittajia:

Kaikki lukijamme, johannekselaiset ja heidän ystävänsä.

Ilmoitushinnat: 0,55 €/palstamm (perusteena 4-palstainen sivu, palstan maksimileveys 70 mm).

Säännöllisistä jatkuvista ilmoituksista alennus.

Kuolinilmoitukset: *Leveä palsta (Kapea palsta)*

- korkeus enintään 8 cm = 65 € (40 €)

- korkeus enintään 10 cm = 85 € (50 €)

- korkeus enintään 12 cm = 100 € (60 €)

Kiitosilmoitukset: 5 €.

Tilaushinnat vuonna 2015:

Vuosikerta 30 € Suomi ja Ruotsi, muut maat 35 €.

Piikkiön Osuuspankki FI54 4714 1020 0595 46.

Toimituksellinen aineisto:

Lukijoiden kirjoituksia ja kuva-aineistoa otetaan muokattavaksi julkaisemista varten tai julkaistavaksi sellaisenaan.

Vastuu ja päätökset julkaisemisesta ovat toimituksen. Julkaisemisen jälkeen alkuperäiset kuvat palautetaan, muu aineisto pyydetään.

Vastuu ilmoituksista:

Puhelimitse annettuihin ilmoituksiin sattuneista virheistä lehti ei vastaa. Ilmoituksen poisjäämisestä tai muusta julkaisemisesta sattuneesta virheestä lehden vastuu rajoittuu enimmillään ilmoituksesta maksetun hinnan palauttamiseen.

Taitto: Esa Haltia

Sata-Pirkan Painotalo Oy